

ספר שלישי

1. על אמסים זה יצא, איפוא¹ למלחמה קמביס בן כורש והוליד אתו בין יתר העמים אשר משל עליהם גם מהיוונים: יונים ואיולים. וזאת היתה הנסבה²: קמביס שלח מלאך למצרים ודרש מאת אמסים³ את בתו. הוא דרש אותה על-פי עצת איש מצרי, אשר בהתעברו באמסים עשה זאת; יען מבין כל רופאי מצרים הפריד רק אותו מאשתו וילדיו ומסר אותו בידי הפרסים, כאשר שלח כורש לאמסים לדרוש רופא-עינים אשר יהיה הטוב בין רופאי מצרים⁴. והמצרי, בהתעברו על זה יעץ יעץ את קמביס ויעודדהו לדרוש מאת אמסים את בתו למען יצר לו בתתו אותה, ואם לא יתן, יקאש בקמביסים. ואמסים, ביראו את חיל הפרסים ובפחדו מפניהם, לא יכול לא לתת את בתו ולא למנוע אותה בדעתו היטב, כי קמביסים לא יחפוץ בה כי תהיה לו לאשה רק תהיה לו לפילגש. אחרי הפכו בדבר עשה ככה: עוד נשארה בת מהמלך הקודם, אפריאס. רמת-קומה ופת-תואר, ורק היא נשארה מכל ביתה, ושמה היה ניקיטיס. את העלמה הזאת קישט אמסים בבגדי זהב ושלח אותה אל הפרסים כאילו היא בתו. אחר זמן, כאשר קמביסים קבל פניה וקרא אותה בשם אביה, אומרת אליו העלמה: „המלך, אינך רואה כי רימה אותך אמסים, אשר שלח אותי אליך מקושטת יפה, ונתן אותי כאילו אני בתו, ואני באמת בת אפריאס, אשר רצח אותו, אף כי היה אדוניו, במרדו יחד עם המצרים“. השיחה הזאת והנסבה הזאת הוליכו את קמביסים בן כורש, אשר חמתו עלתה מאד, למצרים. ככה מספרים הפרסים.

2. אמנם המצרים רואים את קמביסים כאחד מהם, באמרם, כי הוא נולד מהבת ההיא של אפריאס. כי כורש הוא זה אשר שלח אל אמסים בשל בתו, ולא קמביסים. בדברם את הדברים האלה אינם מדברים נכונה. לא יתכן הדבר כי נעלם מהם — כי אם יש יודעים נמוסי הפרסים, הלא המה המצרים⁵ — ראשית, כי לא נהוג אצלם החוק שזרע פסול ימלוך, אם יש זרע כשר, ושנית, כי היה קמביסים בן קסנרגי בת פרינססס, איש אחימנדי. ולא בן המצרית. אבל

(1) המשך מספר II 1.

(2) למלחמה.

(3) על-אודותיו ראה II 172, 177.

(4) רופאי מצרים היו מפורסמים, לכל מחלה היה רופא מיוחד. השוה II 84. גם דריוש השתמש

ברופאי מצרים, עד אשר לקחו מקומם רופאים יוונים, ראה III 129.

(5) הירוודוטוס חשב את המצרים למלומדים בין כל בני-אדם, השוה II 77.

הם מעקמים את הדברים בחפצם להיות קרובים למשפחת כורש. אולם ככה הם הדברים¹.

3. מספרים גם את הספור הזה, לי אמנם לא נראה הדבר. כי אחת מהנשים הפרסיות באה לנשי כורש וכאשר ראתה עומדים על יד קסנדני את ילדיה טובי-התואר ורמי-הקומה, הללה אותם מאד מתוך התפעלות; אבל קסנדני, אשר היתה אשת כורש, השיבה את הדברים האלה: „אף כי אני אם לילדים כאלה, כורש מבזה אותי; מכבד הוא זו אשר הביא ממצרים“². היא דברה את הדברים האלה מתוך התמרמרות על ניטיסיס. והנה אמר הגדול³ בבניה, קמביסיס: „לכן, אמא, כאשר אהיה לאיש, אהפוך את מצרים, מה למעלה – למטה, ומה למטה – למעלה“. את הדברים האלה דיבר, בהיותו כבן עשר, והנשים התפלאו בלבן. והוא שמר את הדבר בלבו, ואחרי-כן, כאשר היה לאיש וקבל את המלוכה, יצא למלחמה על מצרים.

4. קרה גם מקרה אחר אשר למסע מלחמה זה, והוא: בין שכירי-המלחמה של אמסיס היה איש אחד, יליד הליקֶןֶסוֹס, שמו היה פָּנִיס, והיה האיש ההוא גבוֹן־דעת ואמיץ־לב במלחמה. פניס זה, בהתעברו לרגלי דבר-מה באמסיס ברח באניה ממצרים, בחפצו לבוא בדברים עם קמביסיס. ויען היה נכבד מאד בעיני שכירי-המלחמה וידע היטב את עניני מצרים, שלח אמסיס איש אחריו והתאמץ מאד לתפשו. הוא רדף אחריו בשלחו אחריו באנית־משוט את הנאמן מבין סריטיו. הוא אמנם תפס אותו בלוקיה, אבל לא הביא את הנתפש למצרים. כי פניס בחכמתו גנב את דעתו, כי בהשקותו את השומרים נמלט לפרס. ויהי בעת אשר קמביסיס הכין את המלחמה במצרים ולא ידע לשית עצות בנפשו איך לנהל את הצבא דרך ארץ הציה, בא הוא וספר לו את דבר מצבו של אמסיס והראה לו איך יסע, כי יעץ אותו לשלוח אל מלך הערבים ולבקש ממנו כי יתנהו לעבור את ארצו בטח.

5. כי רק דרך בה⁴ פתוחים המבואות למצרים. כי מפניקיה עד גבולי העיר קדיטיס⁵ הארץ היא לסורים הנקראים פלשתינאים⁶; מקדיטיס, עיר

(1) ניטיסיס היתה אז כבת ארבעים, כי אפריאס אביה הודח מכסאו בשנת 569 ונהרג כעבור זמן־מה ובתו נשלחה לקמביסיס בשנת 527 בערך. לכן גראים הדברים כפי מסורת המצרים.

(2) הצעיר היה סמרדיס הנזכר III 30.

(3) בצפון חצי-אי סיני, לאורך חוף הים התיכון. השוה שמות יֶזֶר: ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא. הדרך הזאת היא גם היום הקצרה ביותר, ובה עוברת היום הרכבת מארץ ישראל למצרים.

(4) העיר עזה, השוה II 159. ולא ירושלם, כדעת אחדים, כי חירוּדוּטוּס לא יאמר על ירושלם אחר חורבנה שאינה נופלת מסדרס, העיר הגדולה.

(5) בשם זה הוא כולל את כל העמים הקטנים אשר ישבו בימיו בארץ ישראל.

אשר אינה נופלת הרבה מסרדיס, כאשר נראה לי, עד העיר איאניסוס¹, ערי המסחר על חוף הים הן למלך הערבים; לסורים היא הארץ שוב מאיאניסוס עד האגם הסרבוני², אשר לארכו נמשכים הרי קסיון³ עד הים⁴. מאגם הסרבוני, אשר בו נחבא לפי האגדה טיפון⁵, מתחלת כבר מצרים. כברת הארץ בין העיר איאניסוס ובין הרי קסיון והאגם הסרבוני הוא שטח לא קטן, כי אם מהלך קרוב לשלשה ימים, והיא ציה עד מאד.

6. ועתה אני בא לאמר דבר־מה, אשר רק מעטים מהנוסעים למצרים הרגישו בו. למצרים מכניסים פעמים⁶ בשנה מכל ארץ יון וכמו כן מפניקיה כלי־חרס מלאים יין. בכל־זאת, הייתי אומר, לא נמצא אף כלי־חרס אחד של יין ריק, אף לראותי. למה אפוא, ישאל איש, משמשים אלה? גם על זה אשיב: על כל ראש עדה לאסוף בעירו את כל כלי־חרס ולהביאם לנוף, ועל אנשי נוף להביאם כאשר הם מלאים מים אל שטחי הישימון האלה של סוריה⁷. באופן זה, כלי־החרס הנכנסים והמתרוקנים במצרים מובאים לסוריה, נוסף על אלה שמכבר.

7. והנה בדרך זו תקנו הפרסים את המבוא ההוא למצרים בספקם מים באופן המסופר, מיד אחרי כבשם את מצרים. אבל אז לא היו עוד מים מוכנים, לכן שמע קמביזיס בעצת אורחו מהליקרנסוס ושלח מלאכים אל הערבי ולבקשותיו השיג מעבר בטוח, אחרי אשר כרתו אֶמְנָה איש עם רעהו.

8. והערבים שומרי־אמונה הם ודומים בזה להנאמנים בבני־אדם, ועושים הם את הדבר באופן זה: כאשר שנים אומרים לכרות ברית אמונה עומד איש אחר באמצע ביניהם ובאבן חדה הוא שורט באמצע היד של כורתי האמונה קרוב לבהן ואחר כך הוא מושח בנימה אשר לקח מהמעיל של כל אחד ואחד מן הדם על שבע⁸ אבנים המונחות באמצע ובעת עשותו זאת הוא קורא לדיוניסוס ולאור־ניה⁹. אחרי גמר כל המעשה הזה, מוסר האיש הכורת את

(1) היום אל־אריש.

(2) השוה II 6.

(3) אוריתם ראה II 61, 158.

(4) התיכון.

(5) בנם של גיאה וטרטרוס, היה סמל כל כחות הטבע הרעים הגורמים נזק לאדם, ביחוד של חום השמש הלוחט. ויען מהאגם הזה היו עולים אדים, שהסיצו מחלות שונות, העתיקה האגדה את קבר האל הרע הזה לתוכו.

(6) לפי גרסת אביכט.

(7) בין איאניסוס ובין הרי קסיון.

(8) המספר הקדוש אצל עמי המזרח, ונוכר בענין כריתת ברית בראשית כ"א כיד; ויצב אברהם את שבע כבשות הצאן לבדן.

(9) כלומר לאל השמש ולאלת הירח.

הברית את האורח או גם את בן ארצו, אם כרת את הברית עם בן ארצו לרעיו וגם הם חושבים כי עליהם להעריץ את האמנה. רק את דיוניסוס לבדו ואת אורניה הם רואים כאלים והם אומרים, כי הם מגלחים את שערות ראשם כאשר גלח אותו דיוניסוס עצמו. כי הם מגלחים סביב בהקיפם את הצדעים⁽¹⁾. את דיוניסוס הם קוראים אורופלט ואת אורניה אלילט⁽²⁾.

9. אחרי אשר כרת הערבי את האמנה עם המלאכים אשר באו מאת קמביסס, הערים לעשות ככה: הוא הטעין נודות מעורות גמלים מלאים מים⁽³⁾ על כל גמליו החיים, ואחרי עשותו זאת נסע אל מקום הציה וחכה שם לצבא קמביסס. הספור הזה הוא הנאמן בין אלה שמספרים, אולם נחוץ כי יסופר גם זה, אשר הוא פחות נאמן, יען כי הלא מספרים אותו. בארץ ערב יש נהר גדול ושמו קוריס⁽⁴⁾, והוא נופל לתוך הים הנקרא האדום. מהנהר ההוא, מספרים, עשה מלך הערבים תעלה מעורות בקר בלתי מעובדים ועורות אחרים התפורים זה לזה, אשר נמשכה בארכה עד מקום הציה, ודרך בה הוליך את המים; ובמקום הציה חפר בורות גדולים למען יחזיקו את המים וישמרו אותם. המרחק מהנהר עד מקום הציה הזה הוא דרך שנים-עשר יום. הוא הוביל את המים דרך התעלות לשלשה מקומות.

10. על יד שפך הנילוס הנקרא הפלוסיני⁽⁵⁾ תקע פסמיניטוס בן אמסיס את מחנהו וחכה לקמביסס. כי את אמסיס לא מצא קמביסס כבר בחיים בצאתו למלחמה על מצרים. כי אמסיס מת אחרי אשר מלך ארבעים וארבע שנה, ובהן לא קרה לו אסון גדול. אחרי מותו ואחרי אשר חנטוהו נקבר בקברו במקדש אשר בנה לו⁽⁶⁾, אולם כאשר מלך פסמיניטוס בן אמסיס על מצרים נעשה אות גדול מאד למצרים: גשם ירד בנוא-אמון של מצרים, ומעולם לא גושמה לא לפני זה⁽⁷⁾ ולא אחרי-כן עד ימי⁽⁸⁾, כאשר אומרים יושבי נוא-אמון בעצמם. כי

(1) השוה ירמיהו ח' כ"ה: "ועל כל קצוצי פאה היושבים במדבר", כלומר הערבים.

(2) ראה I 131. את אלילט קראו האשורים מליטה — I 199 — הסורים ברקטו, והפרסים מיטרה — I 105. היא מסמלת את הכח המפירה של האדמה.

(3) גם המדרש מזכיר כי הערבים היו משמרים את המים בגודות. איכה רבתי ב', ה': הלכו להם אצל ישמעאלים והוציאו להם מיני מלוחים וגודות מנופחות וכו'. כלומר תמיד היו הגודות מלאים מים, רק עתה נתנו בהם רוח.

(4) לא ידוע היום.

(5) אחד, המורחתי, של שבעת זרועות הנילוס, ראה II 17 על יד תחפנטס. היא פלוסיים היו מבואות הארץ, השוה II 141. השוה גם ירמיהו מ"ג ז': "ויבואו עד תחפנטס" כלומר העיר הראשונה על גבול מצרים וארץ ישראל.

(6) ראה II 179.

(7) ראה להפך מדברי הירודוטוס שמות ט' כ"ב—כ"ז. (8) השוה II 13, 14.

בחלק העליון¹) של מצרים אינו יורד גשם מכל וכל, וגם אז ירד הגשם טפות טפות.

11. והפרסים אחרי עברם את השטח החרב חנו קרוב אל המצרים בהיותם נכונים לקרב. והנה עושים השכירים אשר עם המצרים, אנשים יוונים וקרים, בקצפם על פְּנִים על אשר הביא על מצרים צבא זר, את המעשה הזה נגדו. היו לפנים בנים אשר נשארו במצרים, אותם הביאו אל המחנה ולעיני אביהם העמידו גביע בין שני המחנות בתוך, אחרי־כן הביאו את הבנים, אחד אחר השני ושחטו אותם אל תוך הגביע. ואחרי עשותם את המעשה הזה לכל בניו, מזגו אל תוכו יין ומים. מהדם הזה שתו כל השכירים וככה החלו להתנגח²; והקרב היה גורא, ואחרי אשר נפלו משני המחנות עם רב נסו המצרים³.

12. פלא גדול ראיתי, אחרי אשר שמעתי ומפי יושבי הארץ; עצמות שני הצדדים אשר נפלו בקרב הזה נערמו אלה לבד ואלה לבד. כי לבדן היו מונחות עצמות הפרסים, כאשר היו נבדלים מההתחלה, ומעבר השני אלה של המצרים. והנה גולגולות הפרסים הן כה חלשות, עד אם תזרוק אבן קטנה בהן תעשה בהן נקב. אבל אלה של המצרים כה חזקות עד כי לא תנפץ אותן אף בהכותך באבן עליהן. הסבה לזה היא, לדבריהם, וגם הוכיחוני זאת על נקלה, כי המצרים מתחילים מיד בנערותם לגזו את ראשם ומול השמש מתעבה העצם. וזאת היא גם הסבה כי אינם נעשים קרחים, כי בין המצרים תמצא קרחים פחות מבין כל בני־אדם. אם כן זאת הנסבה, כי להם גולגולות חזקות, ואצל הפרסים, אשר להם גולגולות כה חלשות, זאת היא הנסבה: מנערותם הם מפנקים⁴ בחבשם מגבעות. הענין אפוא כך הוא. ראיתי גם דברים אחרים דומים לאלה בפְּרִימִים⁵ באלה אשר נהרגו יחד עם אַחִימַנִּים בן דריוש בידי הלודי אִינְרוס⁶.

13. אחרי אשר הפכו המצרים עורף בקרב, נסו בלי סדרים. בעת היותם סגורים בתוך נוף, שלח קמביסס על היאור אניה ממיטיליני ובה שליח, איש פרסי, אשר יקרא את המצרים כי יסלימו אתו. אבל כאשר ראו את האניה

(1) כלומר במצרים העליונה הנקראת בתנ"ך, ארץ פתרוס.

(2) המנהג האכזרי הזה, לשתות דם אדם לפני הקרב, היה נפוץ בין עמים אריים. השוה ג' IV 70.

(3) הקרב היה על יד תחפנתס. השוה יחזקאל ל' י"ח: ובתחפנתס. חשך היום, בשברי שם

את מוטות מצרים ונשבת בה גאון עוזה.

(4) את ראשם.

(5) השוה II 63.

(6) אחימנִים בן דריוש ואטוסה, אחיו של כטרכסס, היה פחה במצרים; בשנת 462 מרדו

המצרים תחת אינרוס בארטכסרכסס ונהרג יחד עם חיל הפרסים. ראה III 15 VII 97.

הולכת וקרבה לנוף הגיחו בהמון מתוך העיר. הרסו את האניה, את האנשים בתוך ונשאום לחוך העיר. אחרי המעשה הזה באו המצרים במצור וכעבור זמן מה הסגירו עצמם. הלובים¹ הסמוכים להם, ביראם את הנעשה במצרים, נכנעו בלי מלחמה וקבלו עליהם לשלם מס ושלחו מתנות. ככה עשו גם הקיריניים² והבֶּרְקִיִּים³ בפחדם כמו הלובים. קמביס קבל את המתנות אשר באו מאת הלובים, ברצון, אבל היה נרגז על אלה אשר באו מאת הקיריניים, כאשר נראה לי, יען היו מעטות, — כי שלחו הקיריניים חמש מאות מנה כסף. הוא לקח אותן וחלקן בעצם ידו בין הצבא.

14. ביום העשירי, אחרי לכדו את חומת נוף, הביא קמביס אל פרור העיר את מלך מצרים פֶּסְמִינִיטוֹס, אשר מלך רק ששה חדשים, למען ימיט עליו חרפה, והושיב אותו יחד עם מצרים אחרים ובחן את עוז נפשו בעשותו ככה: הוא הלביש את בתו בגדי שפחות ושלח אותה עם הכד להביא מים. יחד אתה שלח גם עלמות אחרות אשר בחר מבין אלה של אנשים נכבדים מאד, מלובשות כמו בת המלך; כאשר עברו העלמות לפני אבותיהן בבכי ויללה, בכו והילילו גם כל האבות האחרים לעומתן, בראותם את ילדותיהם בצרה, וכאשר הרים את עיניו פסמיניטוס והרגיש בדבר, הוריד את ראשו לארץ. אחרי אשר עברו נושאות המים שלח שנית את בנו עם אלפים מצרים אחרים מאותו הגיל וחבל בצוארם ובפיהם מתג⁴; הם הובלו לקבל את ענשם בעד המיטילינים אשר אָבְדוּ בנוף יחד עם האניה. ככה שפטו שופטי המלך⁵, בעד כל אחד מהמיטילינים יאבדו עשרה⁶ מנכבדי המצרים. ובראותו את העוברים והכיר כי מוליכים את בנו למיתה, עשה הוא, בעת אשר המצרים האחרים אשר ישבו סביבו בכו וצעקו, את אשר עשה לבתו. אחרי שעברו גם אלה, קרה, כי אחד מאוכלי שולחנו, איש בא בימים, אשר כל רכושו אבד ולא נשאר בידו דבר אשר יש גם לאביון, בקש נדבה מאת אנשי הצבא, ועבר לפני פסמיניטוס בן אמסים ולפני המצרים אשר ישבו בפרור העיר. כאשר ראה אותו פסמיניטוס וישא קולו ויבך ויקרא את אוהבו בשמו ויטפח על ראשו. והיו שם שומרים אשר הודיעו לקמביס כל אשר עשה מדי עברה תהלוכה על פניו. והתפלא קמביס

(1) בדבר שבטי הלובים השוה IV 168—172.

(2) על אודותם השוה IV 158, 164.

(3) השוה IV 164, 167, 171, 200.

(4) שלא יגדפו, השוה מלכים ב' י"ט כ"ח: ושמתי חכי באפך ומתגי בשפתך. וכן ישעיהו ל"ז כ"ט.

(5) באסתר א' י"ג הם נקראים, כל יודעי דת ודין בדניאל ג' ב': דחבריא.

(6) היו אפוא מאתים מיטילינים.

על הנעשה ושלח מלאך לשאול אותו. באמרו את הדברים האלה: „אדונך קמביסיס שואל אותך, פסמיניטוס, מדוע בראותך את בתך בצרה ואת בנך הולך למות לא צעקת ולא בכית, אבל את האביון, אשר אינו קרוב אליך כלל, כפי שהוא שומע מאחרים, כבדת?״ זה שאל את הדברים האלה והלה השיב: „בן כורש, אסון ביתי היה גדול מלבכות עליו, צער רעי היה שוה לדמעותי, כי אבד את כל רכושו הרב ועל מפתן הוקנה היה לאביון״. כאשר הובאו על ידו הדברים האלה לפניו, ישרו בעיניו, וכאשר מספרים המצרים, בכה קרויסוס אשר לזה גם הוא את קמביסיס למצרים, ובכו הפרסים אשר עמדו שם ובלב קמביסיס עצמו עבר רגש של רחמנות וצוה מיד להציל את הבן מבין אלה העומדים להרג ולהביא אותו מפרור העיר ולהציגהו לפניו.

15. אולם האנשים אשר הלכו לקרוא את הבן לא מצאוהו עוד בחיים, הוא היה הראשון אשר נהרג, אבל את פסמיניטוס הקימו והביאו לפני קמביסיס; אצלו חי מעתה ולא הרע לו מאומה; אלמלי היה מבין לא לעורר תהפוכות היה מקבל שנית את מצרים לפקח עליה, כי היו רגילים הפרסים לכבד את בני המלכים, אף כי מרדו בהם, להחזיר בכל זאת לבניהם את השלטון. מתוך עובדות שונות יש להסיק, כי היה מנהגם לעשות ככה, ביחוד מזה, כי פְּנִירֶס בנו של אינרוס קבל את ממשלת אביו, וכן היה לפֶּאבֶּסְיֶרִיס בן אֶמִיקְרִיָאוס¹ כי גם לזה החזירו את ממשלת אביו, אף כי אין איש אשר עשה לפרסים רעה יותר מאינרוס ואמירטיאוס². אבל פסמיניטוס, בזממו מזמות רעות, קבל את ענשו, כי נתפש בהצותו את המצרים למרידה, ואחרי אשר נאחו בידי קמביסיס, שתה דם הפר³ ומת מיד. ככה הוא מת.

16. מנוף יצא קמביסיס לעיר סאיס, ברצותו לעשות את אשר גם עשה אחרי־כן. כי מיד אחרי בואו לארמון⁴ אמסיס צוה להוציא את גופת אמסיס מקברו⁵. ואחרי אשר עשו כמצותו צוה להלקותו ולמרוט את שער ראשו ולדקרהו ולהתעולל בו בכל אופנים אחרים ואחרי עשותם את המעשים האלה עד אשר עיפו, כי הגופה בהיותה חנוסה עמדה בפניהם ולא התפוררה כלל, צוה קמביסיס לשרפה; צו של בליעל⁶. יען כי הפרסים מאמינים כי האש

(1) האתונאים תמכו בשנת 460 בידי אינרוס, נשיא הלובים הסמוכים למצרים, ובאמירטיאוס כי ימרדו בפרסים. אחימניס, אחיו של כסרכסס ופחה במצרים נפל בקרב, רק מגביוס, גיסו של כסרכסס ופחה בסוריה, הצליח לדבא את המרד.

(2) כמו כן לא נמנעו הפרסים למסור משרת סתה לזרובבל, אף כי היה מבית המלך המנוצח.

(3) בימים קדמונים חשבו כי יש בדם הפר כדי להמית, כנראה היה הדם הזה מרעל.

(4) בדבר הארמון הזה ראה II 163.

(5) על־אודות קברו ראה II 169.

(6) המנהג להנקם מגוף האויב המת היה מקובל בימי קדם והיה נמשך במשך כל ימי

הוא אל¹), לכן לשרוף את המתים אין המנהג אצל שני העמים האלה; אצל הפרסים, כאשר הראנו, באמרם, כי לא נכון למסור גופת אדם לאל, והמצרים רואים באש בעל רוח ונשמה המכלה כל אשר הוא מוצא ואחרי השביעו את נפשו מטרפו הוא כלה ביחד עם אשר אכל. ואין אצלם המנהג כלל וכלל למסור את הגופה לחיות ומשום זה הם מחנטים אותה, למען לא תהיה לברות בפי התולעים כשכבה. אם כן צוה קמביסס לעשות דבר נגד המנהג של שני העמים. אמנם המצרים אומרים כי לא אמסים היה זה אשר קרה לו כל זאת, כי אם איש אחר מהמצרים, אשר היה בן גילו של אמסים, ובו התעוללו הפרסים בהאמינם כי הם מתעוללים באמסים. כי לדבריהם נודע לאמסים על ידי אורקולום כל אשר יקרה אותו אחרי מותו, לכן למען יסיר מאתו את העומד לבוא עליו צוה לקבר את האיש הזה, אשר הלך אחרי מותו, על יד הפתח בתוך קברו, ואת גופתו צוה על בנו לקבר בפנה פנימה יותר עד כמה שאפשר אשר בתוך קברו. והנה כל הפקודות של אמסים על דבר קברו ועל-אודות האיש ההוא נראות בעיני כי לא היו מעולם ורק לשוא רוצים המצרים לחפות על הדבר.

17. אחר הדברים האלה אמר קמביסס לעלות במלחמה משולשת, על הקרתגים, על האמונים² ועל הכושים מאריכי-ימים³, היושבים על הים הדרומי של לוב⁴, ובחשבו ככה החליט לשלוח נגד הקרתגים את הצי, נגד האמונים חלק מצבא הרגלים, אבל אל הכושים ישלח בתחלה מרגלים, אשר יתורו אחרי-שולחן-השמש הנמצא כפי שמספרים אצל הכושים, אם ישנו באמת, וגם יתורו אחרי העיניים האחרים בהביאם למראה עינים מתנות למלכם.

18. ענין שלחן השמש, כאשר מספרים, זהו: יש כר בפרור העיר, מלא בשר מבושל מכל הולכי על ארבע, שמה רגלים ראשי האזרחים אשר בכל זמן וזמן להביא, בעשותם בערמה, בלילות את הבשר, וביום נגש מי שרוצה ואוכל⁵. אבל יושבי הארץ אומרים כי האדמה עצמה מוציאה מדי פעם בפעם כל זה. ענין שלחן השמש ככה הוא אפוא, לדבריהם.

19. כאשר גמר קמביסס בלבו לשלוח את המרגלים, שלח מיד לקרוא

הבינים. בשנת 897 עשה האפיפיור שטפן VI ככה לאפיפיור פורמוסוס אויבו, שהוציאו מקברו, קשר אותו אל כסא והושיבתו לפני שופטים עושי רצונו, אחרי פסק הדין סחבתו בחוצות רומא והשליכוהו לתוך הטיבר. השוה גם מה שמסוּר בתלמוד על חזקיהו שגרר את עצמות אביו, ומה שעשה אויל מרודך לנבוכדנצר אביו.

(1 ראה I 131.)

(2 מסביב למקדש המפורסם של יופיטר ארון בנאות מדבר לובי, סיוה. ראה II 32, 42.)

(3 הם שונים מהכושים הנודדים הנזכרים II 29 ומהכושים אשר ישבו באסיה III 94, VII 69.)

(4 על חוף הים האדום באפריקה. (5 כעין מתן כסתר לאזרחים העניים.)

מעיר אֶלְפִנְטִינִי⁽¹⁾ מאנשי האֶיֶכְתִּיּוֹפָגִים⁽²⁾ אשר ידעו את שפת הכושים עד אשר הובאו אלה, צוה כי בעת ההיא יפליג חיליהם לקרתגו אך הפניקים אמרו, כי לא יעשו זאת. הם אסורים עלידי שבועות חמורות, ולא יעשו עול לצאת למלחמה על בניהם הם⁽³⁾. ויען כי הפניקים לא רצו, לא היו הנשואים⁽⁴⁾ די חזקים למלחמה. וככה נמלטו הקרתגים מעבדות הפרסים. כי קמביסס לא רצה לצאת בזרוע נגד הפניקים, יען כי הם באו מרצונם תחת עול הפרסים וכל חיל המלחמה היה זקוק להם. גם אנשי קיפרוס באו מרצונם תחת עול הפרסים ונלחמו במצרים.

20. וכאשר באו מאלפנטיני האיכתיופגים אל קמביסס שלח אותם אל הכושים וצוה את אשר עליהם להגיד; גם לקחו בידיהם מתנות: בגד ארגמן, רביד זהב, צמידים, כלי בהט מלא מור וחבית יין־דקלים. אומרים על הכושים האלה, אשר אליהם שלח קמביסס, כי הם הגדולים והיפים בין כל בני־אדם⁽⁵⁾. גם אומרים, כי להם מנהגים אחרים, שונים מאשר לשאר בני־אדם, ביחוד אשר למלך בזה: האיש מבין האזרחים אשר יאמינו כי הוא הגבוה מביניהם, ולו גבורה מתאימה לגבוהו⁽⁶⁾, אותו חושבים ראוי למלוך.

21. כאשר באו האיכתיופגים אל האנשים ההם, אמרו את הדברים האלה במסרם את המתנות למלכם: „קמביסס, מלך הפרסים, בחפצו להיות ידידך ורעך, שלח אותנו וצוה עלינו לבוא אתך בדברים ולמסור לך את המתנות האלה, אשר גם הוא עצמו מתענג מאד בהשתמשו בהן⁽⁷⁾“. אבל הכושי הבין, כי באו כמרגלים ודבר אליהם את הדברים האלה: „לא שלח אתכם מלך הפרסים עם המתנות האלה, מפני שאני שוה בעיניו להיות לו לרע, ולא נכונים הדברים בפיכם, רק לרגל את ממלכתי באתם, וגם הוא לא איש ישר הנהו, כי לו היה איש ישר לא היה חומד ארץ אחרת מאשר את שלו ולא היה כובש לעבדים

(1) אי בנילוס בגבול מצרים וכוש. הקדמונים קראו אותו בשם עיר הפילים או יב — פיל במצריית יב —, היום אל גב.

(2) איכתיופגים = אוכלי דגים, הם עמים העומדים במדרגה תרבותית גבוהה מאד. כנראה יצאו עמים כאלה מחופי הים ההודי אל דרום מצרים עוד בזמן קדום והשם הקדמון נשאר להם, אף כי דרכי חייהם נשתנו במשך הדורות.

(3) קרתגו או קרת חדשה היתה מושבה צורית.

(4) יוניים, איאולים, סורים, קיפרים,

(5) השוה לזה ישעיהו י"ח ב': השולח בים צירים ובכלי גמא על פני מים לכו מלאכים קלים אל גוי ממושך ומורס אל עם גורא מן הוא והלאה. ישעיהו מ"ה י"ד: יגיע מצרים וסחר כוש וסבאים = Meroe, אנשי מדה. ירמיהו מ"ו ט' קורא אותם „הגבורים“. ראה גם III 97.

(6) השוה מה שמסופר על אודות שאול, שמואל א' י' כ"ג: ויגבה מכל העם משכמו ומעלה.

(7) כלומר שהן יקרות בעיניו.

אנשים, אשר לא עשו לו כל עול. ועתה מסרו, לו את הקשת הזאת ואמרו לו את הדברים האלה: מלך הכושים מיעץ למלך הפרסים, כאשר ידרכו פרסים קשתות גדולות¹ כאלה על נקלה, אז יצא למלחמה עם צבא עצום על הכושים מאריכיים; עד העת ההיא יודה לאלים חסדם, אשר אינם נותנים בלב הכושים לרכוש להם ארץ אחרת נוספת על זו אשר להם.

22. אחרי דברו את הדברים האלה התיר את הקשת ומסרה למלאכים. בקחתו את בגד הארגמן שאל, מה הוא זה ואיך נעשה. וכאשר השיבו לו האיכתיופגים את האמת בדבר הארגמן והצבע, אמר: „האנשים האלה זיפנים הם ומוזיפים גם בגדיהם”². אחרי-כן שאל על-אודות רביד הזהב והצמידים. וכאשר בארו לו האיכתיופגים את העדי שבהם, צחק המלך ובחשבו כי הם כבלים, אמר, כי אצלם כבלים חזקים מאלה. ובשלישית שאל על-אודות המור, וכאשר ספרו לו את עשיתו ומשיחתו, אמר אותם הדברים אשר אמר על הבגד. וכאשר הגיע אל היין ושמע את עשיתו, שמח מאד על המשקה ושאל מה אוכל המלך וכמה הן שנות חייו הארוכים ביותר של איש פרסי. הם השיבו כי הוא אוכל לחם ובארו לו את טבע החטים, וכי שמונים שנה הן הגבול היותר רחוק אשר נקבעו לחיי איש. על זה אמר הכושי, כי באכלם זבל³ אין הוא מתפלא כי שנות חייהם מעטות ולא יחיו אף את השנים האלה, לולא יחליפו כח במשקה זה, ובדברו רמו לאיכתיופגים על היין, שרק בזה הם נופלים מהפרסים.

23. וכאשר שאלו האיכתיופגים מצדם את המלך על מדת ימיהם ודרכי חייהם, אמר, כי רובם מגיעים למאה ועשרים שנה, אחדים עוברים גם את המספר הזה, מאכלם הוא בשר מבושל ומשקם – חלב. וכאשר התפלאו המרגלים על מספר השנים, הוליך אותם אל מעין, אשר הרוחצים בו נעשים נוצצים⁴ מאד, כאלו היה המעין שמן, וריח נודף ממנו כריח הסיגל. מי המעין הזה כה קלים הם לפי דברי המרגלים, עד כי אין כל דבר יכול לצוף על פניהם, לא עץ ולא דבר הקל מעץ, כי אם כל דבר צולל במצולה. אם טבע המים באמת ככה, כאשר הם מספרים, אולי זאת היא הנסבה, אשר מאריכים הם ימים בהשתמשם בהם לכל דבר. בלכתם מהמעין הוליך אותם אל בית-הסוהר לגברים, ובו היו כולם אסורים בכבלי זהב; כי אצל הכושים האלה הנחושת הוא היקר והחשוב מכל המתכות. אחרי בקרם את בית הסוהר, בקרו גם את אשר קוראים שלחן-השמש⁵.

(1) על אודות קשתות הכושים' ראה VII 69

(2) יען כי צבע הבגדים לא היה טבעי, קרא אותם מוזיפים.

(3) כי מזבלים את השדות.

(4) השוה ישעיהו י"ח ב': אל גוי ממושך ומורט. מורט=ממורט, שמראה עורם נוצץ כעין

נחושת קלל.

(5) ראה למעלה III 18.

24. אחר זה בקרו באחרונה את ארונות מתיאם, אשר, כפי שאומרים, עשויים מלח¹ באופן זה: אחרי יבשם את גופת המת, אם כאשר עושים המצרים או באיזה אופן אחר, הם מכסים את כולה גֶפֶס ומצירים עליה ציורים, לתאר את תמונתו כמה שאפשר, אחרי־כן שמים סביבה עמוד מלח עשוי נבוב; את המלח חופרים אצלם הרבה והוא נוח להעבד. בתוך העמוד נראה המת מבלי להפיץ ריח בלתי־נעים או איזה דבר אחר מסואב, ובכל זאת הכל בו נראה דומה למת עצמו. הקרובים ביותר מניחים את העמוד בביתם שנה ומקריבים לו בכורי כל דבר ומביאים קרבנות, אחרי־כן הם מוציאים אותו ומעמידים אותו בסביבות העיר.

25. אחרי אשר תרו המרגלים את הכל, שבו, ובספרם לקמביסים את הדברים האלה חרה אפו מאד על אודותם ויצא נגד הכושים מבלי אשר צוה להכין צידה ומבלי אשר שם אל לבו כי הוא עומד לצאת למלחמה עד קצות הארץ. בהיותו מטורף ובלתי מיושב בדעתו אחרי שמעו את דברי האיכתיופגים, יצא למלחמה, ואחרי צוותו ליוונים, אשר היו עמו, להשאר פה, לקח אתו את כל חיל הרגלים. כאשר עבר עם צבאו את נוא־אמון, הבדיל מתוך הצבא כחמש רבוא ואת אלה צוה לכבוש לעבדים את האמונים ואת האורקולום של זוס לשרוף באש, והוא עצמו יצא עם שארית הצבא נגד הכושים. עוד לא הספיק הצבא ללכת את החלק החמישי של הדרך וכבר כלתה כל הצידה אשר אתם, ואחרי הצידה כלו גם בהמות המשא, כי נאכלו. לו היה קמביסים שב מדעתו בראותו כל זה והיה מחזיר את הצבא, אזי, גם אחרי השגיאה אשר שגה בתחלה, היה איש חכם, אך הוא לא התחשב עם שום דבר והוסיף ללכת הלאה. כל עוד שהחילים מצאו דבר־מה להוציא מהארמה החיו את נפשם באכלם עשבים. אבל כאשר באו למדבר החול עשו אחדים מהם מעשה נורא. הם הפילו גורל על כל עשירי מביניהם ואכלוהו. כאשר שמע זאת קמביסים נבהל מפני אכילה זו, אשר יאכל איש בשר רעהו והתיאש מהמסע אל הכושים ושב ובא לנוא־אמון אחרי אשר אבדו רבים מהצבא. מנוא־אמון ירד לנוף ומשם שלח את היוונים כי יפליגו לארצם.

26. המסע נגד הכושים נגמר באופן זה, ואלה מהם² אשר נשלחו להלחם באמונים, אחרי צאתם מנוא־אמון הלכו הלאה ומורי־דרך אתם. ברור הוא כי באו עד העיר אוֹאֶסִיס³ המיושבת מסמייס⁴, שהם, כאשר אומרים

(1) נבוכים המפרשים בפירוש המלה $\psi\alpha\lambda\omicron\varsigma$ או $\psi\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ היה חומר שקוף, אך לא ידוע

איזהו. ויען כי בארץ כוש חופרים הרבה מלח־אבן, בחרתי לתרגם „מלח“.

(2) מהפרסים. (3) נאות־מדבר, היום el Khargeh.

(4) יוונים מעיר סמוט שיסדו בה מושבה מסחרית.

ממטה האי־חקיוֹנִי, הרחוקה מנוֹא־אֶמון שבעת ימים דרך מדבר החול. המקום הזה נקרא בשפת היוונים „אי־המאֹו־שרים“¹; עד המקום הזה, מספרים, הגיע הצבא, מפה והלאה אין איש יודע להגיד דבר על־אודותם מלבד אשר מספרים האמונים עצמם ואלה אשר שמעו מפיהם; כי לא הגיעו אל האמונים וגם לא שבו עוד. וזה הוא מה שמספרים האמונים עצמם: אחרי אשר יצאו מאֹו־אֶסִיס זאת, והלכו אליהם דרך מדבר החול והם נמצאו כבאמצע הדרך אשר ביניהם ובין אֹו־אֶסִיס, בעת אשר ישבו לאכול את ארוחת הצהרים, נשבה רוח דרומית גדולה ובלתי רגילה, אשר הביאה עמה תמרות־חול וכסתה אותם, ובאופן זה נעלמו. לדברי האמונים היה זה גורל הצבא.

27. בעת אשר שב קמביס לנוף נראה למצרים האֶפִיס² אשר היוונים קוראים אותו אֶפֶפֹוס³, ובהראותו לבשו המצרים מיד את בגדיהם היפים ביותר והיו עליוֹם. כאשר ראה קמביס את המצרים עושים ככה, חשד אותם מאד, כי לרגלי אסונו אשר קרהו חוגגים הם את החגיגות האלה. וישלח לקרוא את נשיאי נוף, וכאשר באו לפניו, שאל אותם, מדוע כאשר היה לפני זמן בנוף לא עשו המצרים דבר כמעשה הזה אשר הם עושים בבואו עתה אחרי אבדן חלק גדול מצבאֹו. הם ספרו, כי נראה להם אל אחד, הבא רק לעתים רחוקות, וכאשר הוא נראה להם, חוגגים כל המצרים חג של שמחה. כשמוע קמביס את הדברים האלה, אמר, כי שקר בפיהם, ויען דברו שקר, דן אותם למיתה⁴.

28. אחרי אשר הרג את אלה, שלח שנית לקרא לפניו את הכהנים. וכאשר אמרו הכהנים גם כן אותם הדברים, אמר, כי הוא יִכְתֹּה, אם בא למצרים אל אשר יכולים למששו בידים⁵. בדברו את הדברים האלה צוה לכהנים להביא

(1) או „הנפטרים“ כי המלה *νύκτες* משמע גם הנפטרים.

(2) האפִיס, כמצרית חפִי, היה שם הפר בנוף הנערץ ונקדש מאד מאת המצרים. הוא היה מוקדש לאל האור פטא ובמקדשו, בחצר מפואר, היה מושב הפר וכהני המקדש הזה האכילתו והשקותו מתוך כלי כסף וזהב. במותו קברוהו בכבוד גדול. אחרי שחנטוהו, בבית קברות מיוחד לשורים הקדושים האלה, בסרפאוס, והעם התאבל עד אשר מצאו אחר ואז חגג העם חג שבעת ימים במאכל ומשתה. נשמת אוסיריס, שהיה קרוב לפטא, שכנה באפִיס ובמותו עברה הנשמה לתוך פר שני. אם כן היה הפר סמל הכת המפירה של השמש. יש מפרשים את הפסוק ירמיהו מ"ו ט"ו: מדוע נסחף אביריך לא עמד, כי המלה אביריך תאר לאפִיס.

(3) לפי אגדת היוונים נהפכה אי־ראה 1 — מאת הירי, אשר התקנאה בה, לפרה מטורפת, ואחרי שנודדה אי־הרבה על האדמה באה למצרים ושם קבלה שוב את צורתה האנושית. בארץ הזאת הולידה לזוס את האפפוס אשר מלך במצרים ובנה את נוֹף. ויען כי ראו את אי־כאיסִיס, אשת אוסיריס, יצאה להם אחר כך ההשוואה של אפִיס עם אפפוס וחשבו כי האפִיס הוא סמל אפפוס.

(4) ענין דומה לזה באיכה רבה פרשא א' פסוק על אלה אני בוכיה: טרכינוס ילדה אשתו בליל ט' באב והיו כל ישראל אבלים, נשתתק הולד בחנוכה וכו'.

(5) בלעג אומר קמביס את הדברים האלה, כי אצל הפרסים קבלה האמונה בשמש וצבא

לפניו את האפיס. ואלה הלכו להביאו. האפיס הזה, האפסוס, נולד עגל מפרה, אשר נעשית אי-מסוגלה לפלוט עוד שגר אחר מבטנה, והמצרים אומרים, כי קרן משמים יורדת על הפרה הזאת וממנה היא מולידה את האפיס. לעגל הזה, הנקרא אפיס, הסמנים האלה: הוא שחור ורק במצחו נמצא רבוע לבן ועל גבו דמות נשר ובזנבו שערות כפולות¹, ותחת לשונו חסיל.

29. וכאשר הביאו הכהנים את האפיס הוציא קמביסס, אשר היה כמעט משוגע, את הפגיון, ובחפצו לדקור את האפיס בבטנו, פגע בשוקו. בצחוק אמר אל הכהנים: „שטים שבעולם, הוה טבע האלים, כי הם בשר ודם ומרגישים בברזל? יאה למצרים אל כזה; ואתם אל תהתלו בי בלי עונש”. אחרי אמרו זאת, צוה לאלה הממונים על זה להלקות את הכהנים, וכל איש מהמצרים שיראו אותו חוגג, יהרגוהו. החג למצרים בוטל אפוא, והכהנים נענשו, והאפיס, אשר נפצע בשוקו, שכב במקדש וגוע וימת, ואחרי אשר מת בפצעי קברוהו הכהנים מבלי אשר הרגיש בזה קמביסס².

30. וקמביסס, כאשר מספרים המצרים, הוכה מיד בשגעון עקב העול הזה, גם לפני זה לא היה שלם ברוחו. ואת הנבלה הראשונה ממעשיו הרעים הרשיע לעשות נגד אחיו סמרדיס³, אשר היה אחיו מאב ואם. הוא שלח אותו ממצרים לפרס בקנאו בו, כי הוא לבדו בין הפרסים דרך את הקשת, את זאת אשר הביאו האיכתיופגים מהכוש, עד מרחק שתי אצבעות, ואף אחד משאר הפרסים לא היה בכחו לעשות זאת. אחרי צאת סמרדיס לפרס ראה קמביסס בשנתו את המראה הזה: נדמה לו, כי מלאך בא מפרס והודיע לו, כי על כסא המלוכה יושב סמרדיס וראשו מגיע השמימה. בגלל זה פחד ודאג לנפשו, כי לא יהרגהו אחיו וימלוך תחתיו. וישלח לפרס את פֶּרִיקְסָסְפֶּס, הנאמן לו מבין כל הפרסים, כי יהרגהו. והאיש הזה הלך לשושן והרג את סמרדיס. אחדים אומרים בעת הוליכו אל הציד, ואחרים אומרים, כי הוביל אותו אל הים האדום ושם הטביע אותו.

31. זה היה, כאשר מספרים, העול הראשון ממעשיו קמביסס הרעים, את השני עשה לאחותו, אשר הלכה אחריו למצרים ואשר היתה נשואה לו והיתה

השמים בתור אלים תוכן מוסרי ועבודתם היתה רק סמלית, ולכן אל בדמות פר נראה לקמביסס כאולת גסה.

(1) לבנות ושחורות.

(2) בכתובות שנגלו במצרים, מצאו כתיבת אחת המתארת את קמביסס כשהוא מנסך לפני האפיס. גם בסרפאום, מקום קבורתם של פרי האפיס, מצאו פר אחד חנוט, שעליו חקוק שם קמביסס, אם כן לא בדברי הירודוטוס פה, המתאר את קמביסס כרודף אלי מצרים.

(3) בכתובת בגיסטן, שבה משופר גם כן על דבר מות סמרדיס על ידי אחיו, שמו בררית.

אחותו משני צדדיו. הוא לקחה לו לאשה באופן זה: מעולם לא היו הפרסים רגילים לקחת להם את האחיות לנשים. ויען כי התאהב קמביסס באחת מאחיותיו¹ ורצה אחר כך לקחתה לאשה, ויען הבין כי עומד הוא לעשות דבר בלתי רגיל, קרא אליו את שופטי המלך ושאל אותם אם יש חוק המתיר לאיש את נשואי האחות. שופטי המלך נבחרים מבין הפרסים לכל ימי חייהם או עד אשר נמצא בהם דבר עול. הם שופטים את הפרסים ומפרשים את חוקי האבות וכל דבר בא לפניהם. כאשר שאל אותם קמביסס השיבו לו דברים נכונים ובטוחים, באמרם כי לא מצאו חוק המתיר לאח לקחת את אחותו לאשה, אבל מצאו חוק המתיר למלך הפרסים לעשות את אשר לבו חפץ. באופן זה לא בטלו חוק מתוך פחד מפני קמביסס, אבל למען לא ימותו הם בעמדם על החוק, המציאו חוק אחר², העוזר לזה הרוצה לקחת את אחותו לאשה. אז נשא קמביסס את אהובתו, אבל אחרי זמן קצר נשא גם אחות אחרת, משתי אלה הרג את הצעירה, אשר הלכה אחריו למצרים.

32. בדבר מותה נמסרו שתי שמועות שונות, כמו על מות סמרדיס. היוונים אומרים, קמביסס נתן לגור־אריה כי ילחם בגור־כלב ואשתו הסתכלה בדבר, וכאשר נוצח גור הכלב, קרע אחיו את השלשלת ומהר לו לעזרה, ועתה, בהיותם שנים, התגברו גורי הכלב על גור הארי. וקמביסס מתענג בראותו את הדבר, אולם היא יושבת ובוכה. כאשר הרגיש בזה קמביסס שאל אותה, למה זה היא בוכה, והיא השיבה, כי בראותה איך בא הגור לנקמת אחיו, הגיעה לידי דמעות בזכרה את סמרדיס ובידעה כי אין איש אשר ינקום את נקמתו. בגלל המלה הזאת, אומרים היוונים, המית אותה קמביסס. והמצרים מספרים, כי בהסבם אל השלחן לקחה האשה חזרת וקנבה את עליו ושאלה את בעלה אם החזרת הקנובה יותר יפה או המלאה, ובהשיבו, כי המלאה יותר יפה, אמרה היא: הלא אתה עשית כמו עם החזרת הזאת, בתלשך את העלים מבית כורש, ויחרה אפו ובקצפו בעט בה ובהיותה הרה, נהפכו עליה ציריה ותמת.

33. כה התעלל קמביסס בקרוביו ביותר, או בגלל האמיס או מטעם אחר, כאשר יבואו על בני־אדם לפעמים פגעים במספר רב. גם אומרים, כי מנעוריו

(1) הירודוטוס מזכיר שלש אחיות. (א) אטוסה. (ב) זאת שהמית וסטרבון קורא אותה מרוא.

(ג) ארטיסטוני, ראה III 88.

(2) תחבולה כזו, להשתמש ולא לאמר את הדין מפני פחד מלך פרסי, מספר התלמוד גם כן על שופטי המלך, מגילה י"ב ע"ב: אמרו היכי נעבור, נימא ליה קטלה, למחר פסיק ליה חמריו ובעי לה מינן, נימא ליה שבקה קא מזלולא במלכותא, אמרו ליה, מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעים לדון דיני נמשות.

היה קמביסיס חולה במחלה אנושה, אשר אחדים קוראים „הקדושה“⁽¹⁾. לכן באמת לא יפלא הדבר, כי כאשר הגוף סובל ממחלה אנושה, גם הרוח אינו בריא.

34. ואלה המעשים אשר התעלל גם בפרסים אחרים: מספרים, כי אמר אל פריכסספס, אשר אותו כבד ביותר והוא אשר הביא את הידיעות לפניו ובנו היה שר המשקים לקמביסיס, גם כן כבוד לא מעט, אליו אמר, ככה מספרים, את הדברים האלה: „פריכסספס, מה חושבים הפרסים עלי, מה אני בעיניהם, ומה הם משיחים בי?“ וזה השיב: „אדוני, בכל דבר מהללים אותך מאד, רק אומרים, כי מתמכר אתה מאד ליני“. כך אמר זה על הפרסים. אבל קמביסיס, בחרות אפו בו, השיב לו את הדברים האלה: „עתה אומרים הפרסים עלי כי מתמכר אני ליין ולכן מטורף אני ואין דעתי מיושבת עלי, אם כן דבריהם הראשונים לא היו אמת“. כי קודם לכן שאל קמביסיס את הפרסים, יועצי המלך, וביניהם גם את קרויסוס, מה הוא בעיניהם, כאשר ידמו אותו אל אביו, והם השיבו, כי הוא עולה על אביו, כי בידו כל אשר היה לאביו ועוד יותר, כי הוא רכש לו את מצרים ואת הים⁽²⁾. ככה דברו הפרסים. קרויסוס, אשר היה במעמד זה, לא היה מרוצה מהתשובה הזאת, ואמר אל קמביסיס כדברים האלה: „לי נראה, בן כורש, כי אינך דומה לאביך, כי לך אין עוד בן כמו זה אשר הגיח אביך בך“. כשמוע קמביסיס את הדברים האלה שמח והלל את תשובת קרויסוס. 35. בדברים האלה נזכר באמרו בכעס אל פריכסספס: „עתה תראה, אם אמת בפי הפרסים או אם הם בעצמם מטורפים, בדברם דבר כזה. אם אכן את חצי אל תוך לב בנך זה, העומד בחצר החיצונה, יראה בעליל, כי דברי הפרסים אינם שוים מאומה; אולם אם אחטיאהו, אז יראה בעליל כי אמת בפי הפרסים ואין בי דעת“. בדברו ככה מלא ידו בקשת ויך את הנער, וכאשר נפל הנער צוה לנתחה ולראות את היריה. וכאשר נמצא החץ תקוע בלב, אמר לאבי הנער בצחוק על שפתותיו ועליו מאד: „פריכסספס, עתה גלוי לך, כי אינני מטורף וכי הפרסים הם אשר דעתם אינה מיושבת עליהם. ועתה אמר לי, את מי ראית מימך בין כל האנשים יורה ככה אל המטרה?“ פריכסספס אשר ראה כי האיש הזה אינו מיושב, וגם ירא לנפשו, אמר: „אדוני, חושבני, כי גם האל עצמו לא ייטיב ככה לירות“. בפעם ההיא עשה את המעשה הזה, ובפעם אחרת תפס שנים-עשר איש מטובי הפרסים בלי כל אשמה ברורה בכפם, וצוה לקברם חיים וראשם למטה.

(1) מחלת הנופלים — נכספה, בפי העם נקראה המחלה הזאת „הקדושה“, כי חשבו לראות

בתופעתה את יד אלהים.

(2) כי הוא כבש את חופי הים התיכון עד מצרים ואת האי קיפרוס.

36. בעשותו מעשים כאלה חשב קרויסוס הלודי לנכון להוכיחם בדברים האלה: „המלך, אל תתמכר כולך לחום נעוריד, כי אם עצור ברוחך וכבוש את יצרך. טוב להיות מתון וזהירות היא חכמה. אתה הורג אנשים אשר הם אזרחיך, בחפשך אותם בלי שום סבה מספיקה, ואתה הורג גם ילדים. אם תוסיף לעשות מעשים רבים כאלה, ראה כי לא ימשעו בך הפרסים. אביך כורש צוה עלי במפגיע להוכיחך וליעצך את אשר אמצא טוב בשבילך“. הוא אמנם דבר את הדברים האלה בכונה טובה ויעץ לו, אבל זה ענהו בדברים כאלה: „אתה הוא זה אשר גועז ליעצני, אתה אשר היטבת ככה למשול בארצך, והיטב יעצת לאבי, באמרך לו כי יעבור את הנהר אֶרְכָסִיס ויצא נגד המסֶגְסִיס, בעת אשר הם חפצו לעבור אלינו⁽¹⁾. ואתה הוא שהבאת על עצמך שואה, כי הרעות למשול בארצך, והבאת שואה גם על כורש אשר שמע בעצתך. אולם אל תשמח עוד⁽²⁾ כי זה כמה בקשתי למצוא תואנה לך“. בדברו את הדברים האלה תפש בקשת לירות בו, אך קרויסוס קפץ ממקומו וברח החוצה. ויען כי לא עלה בידו לירות בו, צוה לעבדיו לתפשו ולהמיתו. אבל העבדים, אשר ידעו את הלך רוחו, הסתירו את קרויסוס, בחשבם, אם ינחם קמביסים וידרוש אחרי קרויסוס, אז יציאוהו ויקבלו מתנות בעד זה שהשאירוהו בחיים, ואם לא יתחרט ולא ידרוש אחריו, אז ימיתוהו. ולא עבר זמן רב וידרוש קמביסים אחרי קרויסוס, ובהודע זה לעבדים, הודיעוהו, כי עודנו חי. אמנם קמביסים הביע את שמחתו כי קרויסוס עודנו חי, אבל לא רצה לעבור על זה שהשאירוהו בחיים מבלי להרגם, וגם עשה ככה.

37. מעשים רבים כאלה עשה בהוללותו נגד הפרסים ובעלי-בריתם, ובנוף צוה לפתוח קברים קדמונים והסתכל במתים⁽³⁾. הוא נכנס גם אל מקדש היפיסטוס⁽⁴⁾ והתקלס הרבה בפסל. כי פסלי היפיסטוס דומים מאד לפטיקים של הפניקים, אלה שמוליכים עמהם הפניקים בראש אניותיהם⁽⁵⁾. מי שלא ראה אותם עוד, לו אתאר אותם, הם היו דומים לאיש ננס. הוא נכנס גם למקדש הכבירים⁽⁶⁾ אשר אסור היה לכל איש להכנס אל תוכו זולת הכהן. את הפסלים

(1) ראה I 205 והלאה. (2) בעצותיך הרעות.

(3) מסביב לחורבות נוף מפליאים עוד היום הקברים הרבים בבנינים ובגדלים, ביניהם גם הפירמידים הגדולים על יד הכפר גיזה.

(4) על אודות מקדש פטה-היפיסטוס בנוף ראה II 101.

(5) הם היו אלילים פניקיים בדמות ננסים שהיו שמים אותם בראש האניה ומאחוריה כי יגיננו על הנסיעה בים, בנדרים נ' ע"א נקראים: אילא דספינתא. והשוה מה שכתב על זה ש. קרויס בקדמוניות התלמוד I 196 הערה 5. בקברים בנוף מצאו פסלים כאלה בתמונת ננס או ילד מפותח.

(6) כבירים היו נקראים בתחלה אלי הטבע של הפלסגים בסמורתקרי ואחר כך בלמטוס. במצרים התאחד הפולחן שלהם עם זה של פטה—היפיסטוס.

האלה צוה גם לשרוף באש, אחרי אשר התקלס בהם הרבה. גם אלה דומים לפסלי היפיסטוס, וכאשר אומרים, הם בניו.

38. ברור לי למדי, כי קמביסים היה כולו מטורף, לולא זאת לא היה שולח ידו להתקלס בדברים שבקדושה ובמנהגים. לו יעלה על דעת איש לצוות לכל בני-אדם, כי יבחרו להם מבין כל המנהגים את היפים ביותר, אחרי אשר יתישבו בדעתם, כי אז היה בוחר לו כל אחד את שלו. ככה יחשוב כל איש, כי מנהגיו הם היפים מבין כולם. לכן אין זאת רק איש מטורף בלבד השם ללעג דברים שכאלה. וכי כל בני אדם יחשבו ככה על המנהגים, יכולים להוכיח על-פי ראיות שונות ורבות וגם על פי זה: דריוש, בעת מלכו, קרא אליו את היוונים אשר היו אצלו, ושאל אותם, מה השכר אשר יחפצו בו כי יאכלו בשר הוריהם כשימותו, והם אמרו, כי לא יעשו זאת בכל שכר. אחרי-כן קרא דריוש את ההודים הנקראים קֶלְטִיִּים, והם אוכלים את בשר הוריהם, ושאל אותם בפני היוונים, הם הבינו על-ידי מליץ את אשר מדברים, מה הסכום אשר ידרשו כי ימסרו את הוריהם המתים וישרפו אותם באש. הם הרימו קול צעקה ובקשו כי לא ידבר אליהם כדברים האלה. ככה, אפוא המנהג והצדק לפי דעתי, עם פִּינְדָרוֹס¹, באמרו: המנהג הוא המולך על הכל².

39. בעת אשר קמביסים יצא למלחמה על מצרים יצאו גם הלכדימונים למלחמה על סמוס ופּוֹלִיקְרַטֶס³ בן אֵיאֶקס אשר כבש את סמוס אחרי מרידה. בתחלה חלק את העיר לשלושה חלקים בין אחיו פֶּנְטַגְנוֹטוֹס וסילוסון, אחרי-כן הרג את האחד ואת הצעיר, סילוסון, גרש והחזיק בכל סמוס וכאשר היתה בידו כרת ברית עם אמסיס מלך מצרים ושלח לו מתנות וקבל ממנו אחרות. עד מהרה גדל עוז פוליקרטס ושמו יצא ביוֹנִיָה ובשאר ארץ יוון. כי לכל אשר פנה להלחם, השכיל בכל דבר. היו לו מאה אניות בעלות חמשים משוטים ואלף רובי־קשת, הוא שדד הכל ונהג בשביה מבלי לשים פדות אף לאחד. כי לידידיו, אמר, יתרצה יותר בהחזירו להם את אשר לקח מהם, מאשר לא יקח מהם מאומה. איים רבים לכד, אבל גם ערים רבות ביבשה. כן נחל במלחמת-ים נצחון על הלסבים, אשר באו עם כל צבאם לעזרה למיליטים ולקח אותם בשביה, והם, אסורים בכבלים, חפרו את כל החריץ מסביב לחומת סמוס.

40. ומאמסיס לא נעלמה באיזה אופן שהוא הצלחת פוליקרטס הגדולה,

(1) משורר לירי מפורסם ביוון, חי בערך 518—442.

(2) ברעיונו דומה למה שאמר רב הושעיה: המנהג מבטל את ההלכה. 'ירושל' בבא

מציעא פ"ו הלכה א'.

(3) היה טירנוס בסמוס 533—522, הוא היה אחד מבעלי מחזות העשירים באי סמוס, בערמה

לכד את מבצר העיר ובעזרת שכירים החזיק בממשלתו.

אך הדבר עורר דאגה בלבו. וכאשר הצלחתו גדלה יותר ויותר, כתב את הדברים האלה בספר ושלח לסמוס: „כה אומר אמסיס לפוליקרטס. אמנם נעים לשמוע, כי אוהב ורע מצליח במעשיו. אולם בעיני אין הצלחותיך הגדולות מוצאות חן. בידעי כי אַל קנאה הוא האֵל, ונפשי מבקשת גם בעדי וגם בעד אלה הקרובים ללבי, כי בחלק ממעשיהם יצליחו וחלק לא יעלה להם יפה. וככה אחפוץ לבלות את ימי חליפות תחת להיות מצליח בכל דבר. כי עוד לא שמעתי מספרים על איש אשר לא מת באחרונה בענין רע, אם היה מצליח בכל דבר⁴¹. ועתה אם בקולי תשמע, תעשה נגד ההצלחה את המעשה הזה: התבונן בדעתך וכאשר תמצא חפץ היקר לך ביותר ואבדתו תעציב את לבך יותר מכל דבר, את זה תשליך, כי לא ימצא עוד בין בני־אדם, ואם לא יבואו עליך מהיום והלאה הצלחה ואסון חליפות, המציא לך תרופה באופן אשר הראיתי לך“.

41. כאשר קרא פוליקרטס את הדברים האלה וירא כי טובה עצת אמסיס אשר יעץ לו, חקר מה מכל סגולותיו יעציב את לבו ביותר כאשר יאבד ממנו, וכאשר חקר בדבר מצא זאת: לו היה חותם, אשר נשא על ידו, משובץ זהב, עשוי מאבן בִּרְקָת והיה מעשה־ידי תְּאֹדֹרוֹס² בן טִילְקֶס מסמוס. כאשר מצא כי זה טוב הוא להשליך, ויעש ככה: אניה בעלת חמשים משוטים מלא אנשים וירד אל תוכה וצוה להפליג אל לב הים, וכאשר היה רחוק מהאי הסיר את החותם לעיני כל הנוסעים אתו והשליך אותו לתוך הים. אחרי עשותו זאת, נסע לביתו ובבואו הביתה התמכר לצערו.

42. אולם ביום החמישי או ביום הששי אחר המעשה הזה, קרה לו מקרה זה: דיג אחד צד דג גדול ויפה ויאמר בלבו: ראוי הוא כי ינתן במתנה לפוליקרטס. הוא הביאו לפני שער בית פוליקרטס ויאמר, כי חפץ הוא לבוא לפניו, וכאשר עלה זה בידו, אמר במסרו את הדג: „המלך, אני צדתי את הדג הזה ולא מצאתי לנכון להביאיו אל השוק, אף כי אני מתפרנס ממעשה־ידי, כי אם נראה לי יאה לך ולממשלתך, והנה הבאתי לך למתנה“. וזה שמח לדבריו והשיב לו כדברים האלה: „יפה מאד עשית ועלי לתת לך משנה תודה חלף דבריך ומתנתך, ואני מזמין אותך לארוחה“. הדיג ראה בזה אות כבוד גדול והלך הביתה והעבדים, בנתחם את הדג לנתחים, מצאו בבטנו את טבעתו של פוליקרטס, והם כאשר רק ראוה ולקחוה, הביאוה בשמחה לפוליקרטס ובמסרם לו את הטבעת, ספרו לו את הדרך בה מצאו אותה. והוא, אך הכיר, כי הדבר מאת אלהים הוא ויכתב בספר ככל אשר עשה וככל אשר קרהו, ומה שכתב שלח למצרים.

43. וכאשר קרא אמסיס את האגרת אשר באה מאת פוליקרטס, הכיר,

(1) השוה דברי סולון לקרויסוס I 32.

(2) על־אודותיו ראה I 51.

כי אין ביכולת בן־אדם להציל את רעהו מהגורל המיועד לבוא עליו, וכי סופו של פוליקרטס יהיה לא טוב, יען מצליח הוא בכל דבר, עד אשר הוא מוצא את אשר הוא משליך, לכן שלח אליו מלאך לסמוס להודיעהו, כי מבטל הוא את הרעות⁽¹⁾. הוא עשה את הדבר בגלל זה, כי כאשר ימצא אסון גדול וגורא את פוליקרטס לא יתעצב אל לבו כעל רעהו.

44. ובכן נגד פוליקרטס זה, המצליח בכל דרכיו, יצאו הלקדימונים למלחמה, בהיותם קרואים מאת יושבי סמוס, מאלה אשר יסדו אחרי־כן את קידוניה⁽²⁾. באי פְּרָתִים, פוליקרטס שלח אל קמביסיס בן כורש, בעת אספו צבא נגד מצרים, ובקש ממנו, כי ישלח אליו לסמוס וידרוש גם ממנו צבא. בשמעו זאת שלח קמביסיס לסמוס בחפץ לב ובקש מאת פוליקרטס כי ישלח גם הוא עמו חיל־ים נגד מצרים, והוא בחר מבין האזרחים את אלה, אשר חשד בהם ביותר, כי הם נוטים למרידה ושלח אותם בארבעים אניות־משוט והודיע לקמביסיס, כי לא ישלח אותם בחזרה.

45. אחדים מספרים, כי הסמיים הנשלחים לא הגיעו למצרים, כי אם בעברם במסעם על יד קֶרְפָּתוֹס⁽³⁾ נועצו ביניהם וגמרו אומר לבל ימשיכו את מסעם; אחרים אומרים, כי באו מצרימה, ואף כי שמו עליהם שומרים, בכל זאת נמלטו משם. כאשר שבו לסמוס, יצא נגדם פוליקרטס עם אניותיו ונלחם בהם, אולם השבים נצחו ועלו על האי, אבל הוכו בקרב ביבשה, ולכן הפליגו ללקדימוניה. יש עוד האומרים, כי הבאים ממצרים נחלו נצחון על פוליקרטס, אבל הדברים האלה אינם נראים לי כנכונים. כי לא היה צורך להם לקרוא לעזרה את הלקדימונים, אם בכח עצמם יכלו להתגבר על פוליקרטס. מלבד זאת גם השכל אינו נותן, כי זה, אשר לו היו שכירים זרים ורובי־קשת מבני ארצו בהמון רב, יכשל לפני הסמיים השבים, שהיו מעטים. ואת ילדי האזרחים ונשותיהם שהיו ברשותו אסף פוליקרטס אל תוך מקום מבנה האניות והיו נכונים, כי אם יעברו אלה⁽⁴⁾ אל השבים לבגוד בו, ישרפם יחד עם בניני מבנה־האניות.

46. כאשר באו הסמיים המגורשים לשפרטה, התיצבו לפני המושלים⁽⁵⁾ והרבו לדבר והתחננו מאד. אבל אלה השיבו להם, כאשר התיצבו בפעם הראשונה,

(1) השווה להפך את השקפת חז"ל באמנם: והוי משתדל עם אדם שהשעה משחקת לו.

מסכים קייב ע"א.

(2) על־אודות קידוניה ראה III 59.

(3) אי בין כרתים ורודוס.

(4) האזרחים.

(5) האפורים.

כי את התחלת הנאום שכחו ואת סופו אינם מבינים¹, וכאשר התיצבו שנית, לא דברו מאומה, כי אם בהביאם שק הלחם עמם. אמרו: „השק דורש לחם“, ואלה השיבו להם כי „השק“ היה מיותר²; בכל זאת החליטו לעזור להם.

47. ועתה התכוננו הלקדימונים ויצאו למלחמה על סמוס³. לדברי הסמיים, לגמול להם טובה, יען כי לפנים באו לעזור להם באניות להלחם עם המסינים⁴, ולדברי הלקדימונים לא יצאו למלחמה כל כך למען הביא עזרה לסמיים, כבקשתם, כי אם חפצו לנקום את גזלת הגביע אשר הובילו אל קרויסוס⁵, והתחרא, אשר שלח להם מתנה אמסים מלך מצרים. כי גם את השריון גזלו הסמיים, שנה אחת לפני גזלת הגביע. הוא היה עשוי בד ותמונות רבות היו נארגות בו ומקושט בזהב וצמר־גפן. ומשום מה היה ראוי להתפלא עליו, זה היה על כל נימא ונימא אשר בשריון. אף כי הנימים היו דקים, היו שזורים משלש מאות וששים חוטים וכולם נפרים; כמוהו יש עוד אחד ואוחו הקדיש אמסים לאתיני בלינדוס⁶.

48. בחפץ לב לקחו חלק במסע הזה נגד סמוס, למען יצא אל הפועל, גם הקורינתים, כי גם נגד אלה הוזידו הסמיים דור שלם⁷ לפני המסע הזה. הדבר קרה בזמן ההוא בערך שבו היתה גזלת הגביע. כי פריאָנְדְרוֹס⁸ בן קִיפְסֶלוֹס שלח לסרדים אל אֶלִיאָטֶס שלש מאות נערים, מהקֶקְרִירִים בני נכבדי העיר, למען סָרְסֶס⁹. כאשר עלו הקורינתים, המוליכים את הנערים, אל היבשה על יד סמוס, ושמעו הסמיים את הענין, בשלמה הם מובאים לסרדים, לימדו תחלה את הנערים לאחוזו במקדש ארטמיס, ואחרי־כן לא נתנו להוציא את מבקשי החסות מתוך המקדש, וכאשר מנעו הקורינתים מהנערים את האוכל עשו הסמיים חג, אשר עד היום חוגגים אותו באופן ההוא. כל העת אשר הנערים מבקשי חסות היו אצלם בבוא הלילה סדרו מחולות מעלמות ועלמים, ובסדרם

(1) השפרטים, אהבו מאד את הקצור בדבור, מפורסם „הדבור הלקוני“.

(2) כי הלא ראו את השק ריק והיה לסמיים לאמר רק: „דורש לחם“ ולהראות על השק. דומה לזה מסופר עירובין נ"ג ע"ב על רבי יוסי הגלילי ששאל לברוריה: „באינו דרך נלך ללוד?“ אמרה לו: „גלילי שוטה, היה לך לאמר: באינו ללוד“.

(3) בשנת 525.

(4) במלחמה השניה עם המסינים 645—630.

(5) השנה 70: (6) ראה II 182.

(7) אחדים קוראים: כשלשה דורות:

(8) על אודותיו ראה I 20.

(9) קרקירה, היום קורטו. הקרקירים המיתו את ניקולאוס בן פריאנדרוס, ששימחו אביו פחה באי. פריאנדרוס נלחם באי, לכד את העיר והמית חמשים איש מהמורדים ושלח שלש מאות נערים, בני הנכבדים, לאליאטס, אביו של קרויסוס, כדי לסרסם והיו סריסים בהיכלי נשיאי הארץ.

את המחולות קבעו את המנהג להביא עוגות שומשום ודבש. למען יחטפו אותן הנערים מקרקירה ויהיה להם למאכל וזה נמשך עד כי הקוריתים, שומרי הנערים, נסעו להם. ואת הנערים השיבו הסמיים לקרקירה.

49. לו השלימו אחרי מות פריאנדרוס הקוריתים עם הקרקירים, לא היו לוקחים חלק במסע הזה נגד סמוס מהסבה ההיא. אבל מאז הושיבו אנשים על האי הם חיים באיבה אף כי הם קרובי הגזע, לכן שמרו הקוריתים את עברתם לסמיים. והנה בחר פריאנדרוס את בני נכבדי הקרקירים ושלח אותם לסרדיס לסרס אותם מתוך נקמה, כי הקרקירים היו הראשונים אשר החלו במעשה זדון נגדו.

50. כי אחרי הרוג פריאנדרוס את אשתו מְלִיסָה¹ קרה אותו אסון אחר נוסף על זה אשר קרהו. היו לו ממליסה שני בנים, האחד בן שבע-עשרה שנה והשני בן שמונה עשרה שנה. וישלח אבי אמם פרוקלס. טירנוס באֶפֶדְאֶבְרוֹס. לקחת אותם אליו, והיו מתארחים אצלו יפה, כיאות, הלא בני בתו היו. וכאשר שלח אותם אחרי־כן מאתו, אמר להם בשלחו אותם: „האם יודעים אתם, ילדים, מי הרג את אמכם?” לדברים אלה לא שם לבו כלל הבן הגדול, אבל הצעיר, ושמו ליקופרון, התעצב בשמעו זאת כל כך, עד אשר בבואו לקורינת לא פנה אל אביו לדבר אתו, כי רוצח אמו הוא, ולא רצה לשוחח אתו ועל שאלותיו לא ענה דבר; לסוף חרה אף פריאנדרוס בו ויגרשהו מביתו.

51. אחרי אשר גרש את זה חקר את הבכור מה דבר עמהם אבי אמם, וזה ספר לו איך קבל אותם בסבר פנים יפות, אולם מלה זו, אשר אמר להם פרוקלס בעת הפרדם ממנו, לא זכר, כי לא שם לבו אליה. פריאנדרוס השיב, כי לא יתכן שלא רמז להם לאיזה דבר, ויהי כי הרבה לחקור, נזכר הוא וספר גם זה. פריאנדרוס שם את הדבר הזה אל לבו ויען כי לא רצה להקראות כרפה רות, שלח מלאך לכל מקום אשר הנער המגורש על ידו התעכב שם ואסר על האנשים לאספו אל ביתם. ומדי בוא הנדח לאיזה בית גורש גם מזה, כי איים פריאנדרוס על אלה שיאספוהו וצוה להבריחהו. בהיותו מגורש, פנה תמיד אל בית אחד מרעיו ואלה אספוהו בכל זאת אל ביתם אף כי פחדו מפני האיומים יען היותו בן פריאנדרוס.

52. באחרונה הכריז פריאנדרוס, כי מי אשר יאסוף אותו אל ביתו או כי ידבר אתו, על האיש ההוא להביא אשם לאפולון, וגם אמר כמה. אחר הכרוז הזה לא רצה כל איש לדבר אתו או לאספו אל ביתו, וגם הוא בעצמו חשב לנכון שלא לנסות דבר אסור, כי אם היה נע ונד תמיד בין אולמי העמודים.

(1) צרותיה הלשינו עליה, אבל אחרי מותה נודע לפריאנדרוס שהיא נקיה מעון, ודן לשרפה את פלגשיו שדברו עליה רעה.

ביום הרביעי ראהו פריאנדרוס ירוד מאד מאי נקיון ורעב וחמל עליו. הוא כבש את כעסו, נגש אליו ואמר לו: „בני, מה משני אלה יותר נבחר, המצב שאתה נמצא בו כעת, או להשיג את השלטון וכל טוב, אשר הם עתה בידי, אם תשמע בקול אביך? הלא בני אתה ומלך בקורינת העשירה ואתה בוחר בחיים מרודים במרדך ובקצפך על זה, אשר לא יאה לך מכל וכל. אם אסון קרה בדברים אשר בגללם אתה חושד בי, הלא קרה אותי ואני סובל ממנו ביותר יען אני הסיבותיו. ואתה תכיר עד כמה יותר טוב כי האנשים יקנאו בך מאשר ינודו לך, וגם מה הוא הדבר לקצוף על הורים ועל אדירים ממך. שוב הביתה“. בדברים אלה קוה פריאנדרוס לקנות את לבו, אך הוא לא ענה לאביו, רק אמר, כי עליו להביא את האשם לאל, יען בא אתו בדברים. פריאנדרוס נוכח, כי מהנמנע להסיר את הרעה מלב בנו ולהתגבר עליה ושלח אותו מעל פניו באניה לקרקירה, כי הוא משל גם עליה. אחרי שלחו אותו יצא פריאנדרוס למלחמה על חותנו פרוקלס, כי ראה בו את הגורם לסכסוכים האלה. הוא לכד את אפידיברוס ותפש חי את פרוקלס עצמו.

53. וכאשר במשך הזמן בא פריאנדרוס בימים וראה כי אין עוד בכחו לפקח ולנהל את עניני הממשלה, שלח לקרקירה וקרא את ליקופרון אל הטיריניה. בגדול בשני הבנים לא ראה ⁽¹⁾, כי נדמה לו להיות מטומטם יותר מדי. אולם ליקופרון לא מצא כדאי לפניו לתת אף תשובה למלאך אשר הביא לו את הפקודה. פריאנדרוס, אשר נפשו היתה קשורה בנפש הנער, שלח אליו שנית את אחותו, את בתו, כי חשב בלבו, יותר מלכולם ישמע לדבריה. בבואה אמרה אליו: „בני, הבוחר אתה כי הטיריניה תעבור לאחרים ורכוש אבינו יבוזז מאשר תשוב אתה ותירש אותו? שוב הביתה, חדל להדאיב את בשרך. אהבת הכבוד הוא קנין אוילי. אל תרפא רע ברע. רבים מבכרים את היושר על הצדק, רבים בשאפם עוד לחלק אמם אבדו את חלק אביהם. הטיריניה הוא ענין בלתי בטוח, רבים שואפים אליה; והוא כבר איש זקן בא בימים, אל תתן לאחרים את אשר לך“. היא אפוא דברה אליו את הדברים הנמרצים האלה כאשר שם אביה בפיה והוא ענה ואמר, כי לעולם לא יבוא לקורינת כל עוד ידע כי אביו חי. כאשר ספרה את הדברים האלה לפריאנדרוס שלח מלאך בשלישית, כי בדעתו לבוא הוא עצמו לקרקירה, אבל מצוה הוא עליו כי יבוא הוא לקורינת ויירש את הטיריניה. כאשר הסכים הבן לתנאים אלה, הכין עצמו פריאנדרוס לעבור לקרקירה והבן לקורינת. כאשר נודעו פרטי הדברים האלה לקרקירים הרגו את הנער למען לא יבוא פריאנדרוס אל ארצם. לזאת אמר פריאנדרוס להתנקם מהקרקירים.

(1) כשרון להיות מושל.

54. כאשר באו הלכדימונים¹ עם מחנה כבד ויצורו על סמוס. הם נגשו אל החומה ויעלו על המגדל העומד לצד הים על יד פרור העיר. אולם כאשר מהר אחרי־כן פוליקרטס בעצמו לעזור לאנשיו וגדוד חזק עמו, גורשו משם. ועל יד המגדל העליון, זה שעומד על גב ההר, הגיחו השכירים ורכים מהסמיים עצמם; זמן מעט עמדו בפני הלכדימונים ונסגו אחור; ואלה הדביום והרגו בהם.

55. לו היו ביום ההוא הלכדימונים אשר היו שם דומים לארכיאס ולליקופיס כי אז נלכדה סמוס. כי ארכיאס וליקופיס לבדם חדרו יחד עם הסמיים הנסים לתוך החומה ויען כי נסגרה לפניהם הדרך לשוב, נפלו חללים בעיר הסמיים. עם ארכיאס אחר, אשר היה דור שלישי לארכיאס ההוא, בנו של סמיוס בן ארכיאס, נקריתי אני פִּיטִינִי²; הוא היה מהמחוז הזה; הוא קָבַד מכל הזרים יותר את הסמיים וספר, כי לאביו נתנו את השם סמיוס. יען אביו ארכיאס מת מות גבורים בסמוס. הוא מכבד את הסמיים, אמר, יען את אבי אביו קברו הסמיים על חשבון המדינה³.

56. אחרי אשר צרו הלכדימונים על סמוס ארבעים יום מבלי אשר התקדמו במפעלם חזרו אל הֶפְּלוֹפִּיסוֹס. לפי אגדת הבל, אבל נפוצה, טבע פוליקרטס מטבעות הארץ במספר רב מעופרת מוזהב ונתן להם; הם קבלו ובכּן שבו לביתם. זאת היתה הפעם הראשונה אשר יצאו הלכדימונים הדוריים למלחמה לאסיה.

57. אלה מהסמיים אשר יצאו להלחם בפוליקרטס הפליגו גם הם לִסְיִפְנוֹס⁴, כאשר הלכדימונים אמרו לעזוב אותם. כי היו זקוקים לכסף ומצב יושבי סיפנוס היה טוב מאד בעת ההיא, ובין יושבי האיים היו הם העשירים ביותר, כי היו להם באי מכרות זהב וכסף, עד כי במעשר מהכנסותיהם אשר היו להם מהן נדכו בית־אוצר⁵ בדלפוי, דומה להעשירים ביותר, ואת ההכנסות חלקו הם עצמם ביניהם בכל שנה. כאשר גמרו את בית־האוצר שאלו באורקולום, אם המצב הטוב הזה ימשך להם עוד זמן רב. והפיתיה חזתה להם את האורקולום הזה:

אם בית־המועצה בסיפנוס ילִבִּין
ולִבֵּן יַעֲטֹר השוק. דרוש יהיה איש נבון
שיגן מפני הגדוד מעץ והקרוז האדום.

(1) המשך מפרק 47.

(2) אחד מחמשת הכפרים הקרובים לשפּרטה.

(3) הכבוד הגדול ביותר אצל היוונים. השוה I 70.

(4) אי בקיקלדים.

(5) כמעט לכל המדינות היווניות היו בתי אוצר מיוחדים במקדש בדלפוי.

היו בימים ההם¹ השוק ובית המועצה בסיפנוס מקושטים אבני שיש מפרוס².
 58. את האורקולוס הזה לא יכלו להבין, לא אז מיד ולא כאשר באו הסמיים. כי אך אשר הגיעו הסמיים לסיפנוס שלחו אחת מאניותיהם עם צירים העירה. בימים קדומים היו כל האניות משוחות בששר, וזה אשר רמזה הפיתיה לאנשי סיפנוס וצותה עליהם להיות נזהרים מפני הגדוד מעץ והכרוז האדום. כבואם בקשו הצירים מאת יושבי סיפנוס, כי ילוו להם עשרה ככרים, וכאשר מאנו יושבי סיפנוס לתת להם, השחיתו הסמיים את שדותיהם. בהודע הדבר ליושבי סיפנוס, באו חיש לעזרה ובהתנגחם עמהם נגפו ורבים מהם נעתקו על ידי הסמיים מעל העיר. ואחרי כן הכריחום לתת להם מאה ככר.

59. מאת יושבי הרמיאונים³ קנו בכסף אי, הידראה⁴ אשר על יד הפלור פוניסוס, והעמידו את האי תחת חסותם של יושבי טרויזין⁵; הם יסדו את קידוניה⁶ על אי כרתים ולא הפליגו שמה לשם זה, רק למען גרש את הזקינתיים⁷ מהאי. שם נשאריו וחיו בטוב כחמש שנים עד אשר היו הם אשר בנו את המקדשים הנמצאים כעת בקידוניה, וגם את היכל דיקטיני⁸. בשנה הששית⁹ נחלו האיגניטים נצחון עליהם יחד עם הכרתים במלחמתים וכבשום לעבדים. ואת חרטומי הספינות, אשר היו בדמות חזירייער, כרתו והקדישום במקדש אתיני אשר באיגניה. כל זה עשו האיגניטים בהתמרמרם על הסמיים. כי לפני זה, בעת אשר מלך אמפיקרטס¹⁰ בסמוס, נלחמו הסמיים באיגניה והסבו רעות גדולות לאיגניטים. ואולם גם הם סבלו מהם. זאת, איפוא, היתה הנסבה. 60. הארכתני הרבה בדבר הסמיים, יען כי מכל היוונים הוציאו הם לפועל שלשה מפעלים ככירים: דרך הר גבוה מאה וחמשים קנה¹¹, דרך בו חצבו, בהתחילם ממטה, נקבה בעלת שני מוצאות¹²; אורך הנקבה שבעה

(1) כאשר באו הסמיים.

(2) האי פרוס היה מפורסם בשיש הלבן שנחצב שם.

(3) עיר עתיקה על מפרץ הים הארגולי. היום קסטרי.

(4) אי קרוב להריוני, היום נמל חשוב ביון.

(5) בצפון הרמיאונים, היום דמלה.

(6) נוסדה, לפי האגדה, על-ידי מינוס, והם הושיבו שם רק מתישבים חדשים.

(7) היום זנסה.

(8) כנוי לארטמים.

(9) בשנת 519 בערך.

(10) מלך בזמן קדום, ידיעותינו על-אודותיו מעטות.

(11) קנה – שש רגלים.

(12) הנקבה התחילה לרגלי ההר ועלתה מעלה מעלה דרך ההר, עד אשר הגיעה מעבר השני

של ההר בגובה של המעין. לכן היו לנקבה שני מוצאות.

ריסים, קומתה ורחבה כל אחד שמונה רגלי. לאורך כל הנקבה הזאת חצובה תעלה אחרת בעומק עשרים אמה, ורוחב שלש רגלים, דרך בה המים הבאים ממעין גדול נמשכים ועוברים בצנורות אל העיר ¹. בנאי הנקבה הזאת היה אֶבְפִּלִּינוֹס בן נָאבֶסְטְרוֹפֹס מִמְּגָרָה. זה אחד מהשלשה, השני הוא סכר בים מסביב לנמל, עמקו עשרים קנה, אורך הסכר יותר משני ריסים; השלישי אשר יצא לפועל על ידם הוא המקדש הגדול בכל המקדשים הידועים לי ². הבנאי הראשון היה רויקוס ³ בן פִּילָאִיס, מבני הארץ. בגלל אלה הארכתי יותר בדבר הסמים.

61. בעת אשר קמביסים בן כורש התמהמה במצרים והתהולל התקוממו ⁴ שני אחים, מגים ⁵, אשר את אחד מהם השאיר קמביסים לסוכן ביתו. והאיש הזה הוא אשר התקימם לו כאשר נודע לו, כי מעלימים את מות סמרדיס וכי רק אחדים מהפרסים יודעים על זה, בעת אשר ההמון חושב כי עודו בחיים. לרגלי הדברים האלה זמם את מעשהו בשאפו למלוכה. היה לו אח אשר התקומם יחד אתו, כאשר ספרתי כבר ואשר היה דומה מאד בתארו לסמרדיס בן כורש ואשר קמביסים צוה להרגו אף כי היה אחיו. הוא היה דומה לסמרדיס בתארו ואף באותו השם סמרדיס הוא נקרא. את האיש הזה פתח המגי פִּטְיִיתִיס כי יבצע למענו הכל והושיב יושיב אותו על כסא המלוכה. אחרי עשותו זאת שלח מלאכים לכל מקום וגם למצרים להודיע לצבא, כי מעתה עליהם לשמוע בקול סמרדיס בן כורש ולא לקמביסים.

62. והנה המלאכים האחרים הודיעו את הדבר וגם זה אשר נשלח מצרימה מצא את קמביסים ואת צבאו פֶּאֶגְבֶּטְנָה ⁶ אשר בסוריה, ועמד בתוך ⁷ והכריז את אשר צוה עליו המגי. כשמוע קמביסים את דברי המלאך, חשב את דבריו לאמת וכי פֶּרִיקְסֶסְפֹס בגד בו, כי הוא נשלח לרצוח את סמרדיס ולא עשה זאת, ובהביטו על פריכסספס אמר: „פריכסספס, ככה הוצאת לפועל בעדי את הדבר

(1) ברצפת הנקבה היתה התעלה שהוליכה את המים העירה.

(2) ראה II 148.

(3) חי בערך 650.

(4) בשנת 522.

(5) השוה I 101, 120. שבט מרי אשר הרביץ תורת צורואסטר והיה שבט הכהנים. בכתובת

בהיסטן מסופר גם כן מרד סמרדיס המדומה, רק שם הוא נקרא גאבמטה, וסמרדיס האמתי ברדיה.

(6) לפי פליניוס היתה העירה הזאת לרגלי הר הכרמל בארץ ישראל, אחרים חושבים כי זאת

העירה בטניה על יד קסריה. ראה גם באנציקלופדיה של א. הורביץ תחת השם הזה החושב שהיא עיר

על ראש הר הכרמל שנקראה גם בשם כרמל. אחרים משערים שהיא חיפה.

(7) בתוך הצבא.

אשר הטלתי עליך? וזה השיב: „אדוני, שקר הדבר, כי אחיך סמרדיס התקומם לך וממנו לא יצא לך כל ריב, לא גדול ולא קטן. כי בעצמי עשיתי את אשר צוית לי ואני קברתי ביד אלה. אם היום קמים המתים לתחייה, חשש כי יקום גם אסטיאגיס המדי. אבל אם המצב הוא כאשר היה, לא תצמח לך כל רעה מהאיש ההוא; כעת נראה בעיני לרדוף אחרי המלאך ולשאלהו ולחקרהו ממי הוא בא ומכריז לנו כי נשמע למלך סמרדיס.“

63. את הדברים האלה דבר פריכסספס והם מצאו חן בעיני קמביס ומיד רצו אחרי המלאך והוא בא. כאשר בא, שאלהו פריכסספס: „בן־אדם, הלא אתה אומר לבוא בתור שליח מאת סמרדיס בן כורש, ועתה אמור את האמת ותלך לך בשלום. האם נראה לנגד עיניך סמרדיס עצמו בצותו לך זה, או אחד מעבדיו?“ וזה אמר: „אני את סמרדיס בן כורש עוד לא ראיתי מעת אשר המלך קמביס יצא למצרים. המג, אשר קמביס מנהו סוכן על ביתו, הוא צוני הדברים האלה, ואמר כי סמרדיס בן כורש הוא המצוה עלי לאמר את הדברים האלה לפניכם.“ כה דבר הוא אליהם ולא היה כל שקר בדבריו. קמביס אמר: „פריכסספס, אתה אמנם כאיש ישר עשית את אשר צויתך ונקית מכל עון; אבל מי אפוא הוא מבין הפרסים אשר קם נגדי בקחתו לעצמו את שם סמרדיס?“ וזה אמר: „אני חושב, כי מצאתי את אשר קרה שם, המלך: המגים המה אלה אשר מרדו בך, זה אשר השארת סוכן על ביתך פטוניס ואחיו סמרדיס.“

64. כשמוע קמביס את שם סמרדיס, נפגע מהאמת אשר במאורעות ואשר בחלום⁽¹⁾, יען נדמה לו בשנתו כאילו איש מודיעהו, כי סמרדיס יושב על כסא המלוכה וראשו מגיע השמימה. בהוכחו, כי לשוא הרג את אחיו, קונן על סמרדיס, ואחרי אשר קונן וספד את כל אסונו, קפץ ועלה על סוסו, ובדעתו היה למהר וללכת עם צבאו לשושן נגד המג. ויהי בקפצו על סוסו נפל צמיד תער חרבו והחרב השלופה חדרה אל תוך שוקו. נפצע במקום אשר בו דקר הוא קודם לכן את אל המצרים, את האֶפִּיס, ראה קמביס את עצמו פצוע עד מותו שאל לשם העיר. האנשים השיבו כי שמה אֶגְבִּטְנָה. והנה באה לו עוד קודם לכן נבואה מעיר בוסט, כי באגבטנה יבוא הקץ לחייו. הוא חשב כי באגבטנה⁽²⁾ אשר במדי, אשר בה היה מושב כל ממשלתו, יבוא הקץ לחייו לעת זקנה, אולם האורקולוס אמר אגבטנה אשר בסוריה. וכאשר אפוא נודע לו אז על שאלתו שם העיר, התעודד אחרי אשר התחלחל לרגלי אסונו עם המג ופצעו אשר נפצע והבין דברי האל ואמר: „גזרה היא כי קמביס בן כורש ימות במקום הזה⁽³⁾.“

(1) ראה III 30.

(2) היא אחמטא, בירת מדי.

(3) לפי הכתובת בבזיסטן אבד קמביס עצמו לדעת.

65. אז דבר רק את הדברים האלה; כאשר עברו כעשרים יום שלח לקרוא את הנכבדים מבין הפרסים אשר היו עמי ואמר להם כדברים האלה: „פרסים, נאלץ אני לגלות לפניכם את אשר הסתרתי ביותר מכל מעשי. בהיותי במצרים ראיתי בשנתי מראה אשר טוב היה, לו לא ראיתיו מעולם. נדמה לי כי בא מלאך מביתי להודיעני, כי סמרדים יושב על כסא המלוכה וראשו מגיע השמימה; בפחדו פחד פן תלקח הממשלה ממני על-ידי אחי נחפזתי לעשות ולא נמלכתי. כי הלא אין בכח הטבע האנושי לבטל דבר העומד להעשות¹. אני הסכל שלחתי את פריכסספס לשושן להרוג את סמרדים. אחרי אשר נעשה המעשה הרע הזה בליתי את ימי בלי פחד, ולא עלה על דעתי, כי אחרי אשר הוגר סמרדים יכול איש אחר להתקומם לי. והנה טעיתי לגמרי במעשים שעמדו לבוא והייתי לרוצח אחי בלי שום צורך ואת ממלכתי אבדתי בכל זאת, כי סמרדים הנה הוא המגני, אשר אותו הראה לי האל מראש בחלום כי יקום בי. המעשה הזה אפוא נעשה על ידי ואל תחשבו, כי סמרדים בן כורש עודנו בין החיים. לעומת זאת מושלים המגים בממלכתכם, זה אשר השארתי כי יהיה סוכן ביתי ואחיו סמרדים. ועתה, זה אשר לו המשפט הראשון לנקים את נקמתי על העלבון אשר נעשה לו על-ידי המגים, זה מת מות נבל בידי שאר-בשרו הכי-קרוב. ויען כי הוא איננו עוד, הדבר השני מבין שאר הדברים המוטל עלי לצוות לכם, פרסים, אשר אני רוצה כי יעשה אחרי מותי; והנה אני מצוה לכם בקראי לעד את אֵלֵי המלכים², לכולכם אבל ביחוד לאחימנידים העומדים פה. אל תתנו כי יעבור שוב השלטון העליון לידי המדים, כי אם, אם בערמה בא לידם ומחזיקים בו, חערימו אתם ותוציאיהו מידם; ואם גם באיזה אופן שהוא לקחוהו בכח, בכח וביד חזקה תפשוהו שוב. ואם תעשו זאת, תוציא לכם האדמה פריה ונשיכם ועדריכם ימליטו³ ואתם תהיו בני-חורים לעולם ועד. ואם לא תשובו ותתפשו את הממשלה, ולא תתאמצו לתפשה, מתפלל אני כי ההפך מכל אלה יבוא עליכם ונוסף לכל אלה כי יהיה קץ כל פרסי כקציי. בעת אשר דבר קמביסס את הדברים האלה נשא קולו בבכי על כל מצבו.

66. הפרסים בראותם את המלך בוכה בקול גדול קרעו כולם את בגדיהם אשר היו עליהם ופרצו בקול יללה גדול. אחר הדברים האלה, אך אשר הודלקה העצם והרקב אחז בשוק, המית⁴ את קמביסס בן כורש, וכל השנים אשר

(1) בדבר אמונת היוונים כי אף בידי האלים אין לשנות מה שנקבע מאת הגורל השווה 91.

(2) אלי משפחת האחימנידים, כי מהמשפחה הזאת יצאו המלכים. ראה גם V 106. על

אודות האחימנידים ראה 125.

(3) ברכה משולשת כזאת דברים כ"ח י"א: "והותירך ד' לטובה בפרי בטןך ובפרי בחמתך

ובפרי אדמתך. (4) הרקב.

מלך שבע שנים וחמשה ירחים. מבלי אשר השאיר אחריו זרע. לא בנים ולא בנות. הפרסים אשר היו שם כלל וכלל לא האמינו כי הממשלה בידי המגים. רק חשבו. כי מתוך שנאה דבר קמביסים את אשר דבר בדבר מות סמרדיס למען יהפך כל העם הפרסי לו לאויב.

67. והנה אלה חשבו אפוא, כי סמרדיס בן כורש התקומם למלוך. כי גם פריכספס כחש בכל כחו כי הוא זה אשר הרג את סמרדיס. כי אחר מות קמביסים נשקפה לו סכנה. אם יודה כי הוא רצח בעצם ידו את בנו. של כורש. ועתה אחרי מות קמביסים מלך המג בלי פחד. בהשענו על השם השוה סמרדיס בן כורש. שבעה חדשים. אשר חסרו לקמביסים עד מלאת שמונה שנים. במשך העת ההיא עשה לכל נתיניו טובות גדולות. עד כי אחרי מותו דאבה אחריו נפש כל העמים היושבים באסיה. חוץ מהפרסים. כי המג שלח אל כל עם ועם אשר משל עליו והודיע להם. כי הוא עושה להם הנחה לשלש שנים מעבודת הצבא וממסים.

68. הוא הודיע את זה מיד אחרי הגיעו אל השלטון ובחודש השמיני נתפש באופן זה: אוֹטָנִיס בן פֶּרְנַקְסָס¹ נחשב בגלל לידתו ועשרו לראשון בין הפרסים. אוטניס זה היה הראשון אשר חשד במג כי אינו סמרדיס בן כורש. כי אם זה אשר היה באמת. ומשום זה שיער ככה. יען כי המג לא היה יוצא מהמבצר² ולא קרא לפניו כל איש מגדולי הפרסים. ובחשדו בו עשה את הדבר הזה: בתו היתה אשת קמביסים. שמה היה פִּדְיָמִי ואותה לקח לו בעת ההיא גם המג ועמה חי כמו עם כל נשי קמביסים האחרות³. אליה שלח אוטניס ושאל אותה. מי האיש אשר היא ישנה עמו. אם סמרדיס בן כורש הוא או אחר. היא שלחה אליו חזרה ואמרה כי אינה יודעת. יען כי מעודה לא ראתה את סמרדיס בן כורש וגם אינה יודעת מי הוא האיש הבא אליה. אוטניס שלח שנית לאמר לה: „אם את בעצמך אינך מכירה את סמרדיס בן כורש. שאלי את אֶטוֹסָה⁴, מי הוא האיש הבא אליה ואלך, הלא היא בודאי תדע את אחיה. על הדברים אלה השיבה בתו: „איני יכולה לבוא בדברים לא עם אטוסה ולא עם אחרת מהנשים הגרות אתי. כי מיד אחרי אשר תפש האיש הזה. יהיה מי שיהיה, את המלכות. הפריד בינינו בהביאו כל אחת אל מקום אחר.”

(1) הוא היה משבט האחימנידים וגיטו של כורש אשר לקח את אחותו קסרגני. ואם כן היה גם דורו וגם חותנו של קמביסים.

(2) כלומר מביתן המלך בשושן. לפי הכתובת בבהיסטן ישב סמרדיס זה במדי. מה שנראה יותר.

(3) כי המלך החדש ירש עם המלוכה גם את בית המלך וכל סגולותיו וגם את אלמנות המלך שקדם לו. השוה שמואל ב' י"ב ח': ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך. וגם אבשלום בחפצו להראית לכל העם כי ירש את המלוכה. בא אל בית אביו ואל פלגשי אביו.

(4) היא היתה אשת קמביסים. סמרדיס המדומה ודריוש.

69. כשמוע אוטנים את הדברים האלה הוברר לו הענין יותר. בפעם השלישית שלח שליחות אליה לאמר לה: „בתי, יען היותך בת גדולים, עליך לסכן את נפשך, אם אביך מצוה כי תקבלי עליך, יען אם האיש ההוא איננו סמרדיס בן כורש, כי אם זה אשר אני משער, לא ימלט בשום אופן בשלום אחרי אשר שכב אותך ומחזיק בשלטון הפרסים, כי אם ענש יענש. אם כן אפוא ככה תעשי: כאשר ישכב עמך ותראי כי השנה תקפתהו, אז משמשי באוני; ואם תרגישי כי אונים לו, דעי לך כי סמרדיס בן כורש שוכב עמך, ואם אין לו, אזי המג סמרדיס עמך.“ פִּדְיָמִי שלחה אליו והשיבה לו, כי תסכן עצמה מאד. אם תעשה ככה, כי אם לא תהיינה לו אונים והיא תתפש במשמשה בו, ברור לה כי ישמיד אותה. בכל זאת תעשה את הדבר. היא אפוא הבטיחה לאביה להוציא את הדבר לפועל, ואת אוני המג הזה סמרדיס צוה כורש בן קמביסס, בעודו מלך, לחתוך בגלל אשמה לא קטנה¹. ופִּדְיָמִי זאת, בת אוטנים, עשתה את כל אשר הבטיחה לאביה. כאשר הגיע התור אליה לבוא אל המג – כי אצל הפרסים באות הנשים על הסדר² באה היא ושכבה עמו. וכשתקפתהו השנה משמשה באוני המג³, לא בקושי כי אם על נקלה הרגישה כי לאיש הזה אין אונים ואך האיר היום שלחה והודיעה את הדבר לאביה.

70. ועתה משך אחריו אוטנים את אֶסְפֶּתִינִיס ואת גִּזְבְּרִיאֵס⁴ אשר היו מראשוני הפרסים ונאמנים לו עד מאד וספר להם את כל הענין. גם הם בעצמם כבר חשבו כי כן הדבר, ולכן כאשר הציע לפניהם אוטנים את הצעותיו, קבלו אותן. גם גמרו ביניהם כי כל אחד ירכוש לו לרע איש פרסי, אשר בו הוא מאמין ביותר. לכן רוכש לו אוטנים את אִינְטֶפֶרְנֶס, גִּזְבְּרִיאֵס את מְגִבִּיזֵס, אֶסְפֶּתִינִיס את הִידְרְנֶס. כאשר היו כבר ששה בא לשושן דריוש בן הִסְטַסְפֶּס⁵, בכואו מפרס⁶. שם היה אביו פחה. כאשר בא זה החליטו ששת הפרסים לרכוש גם את דריוש.

71. כאשר התאספו אלה, שבעה במספר, נשבעו ביניהם שבועת אמונים

(1) בפרס ובבל היה חתוך אונים וחוטם עונש רגיל מאד. השוה גם יחזקאל כ"ג כ"ה:

אפך ואוניך יסירו.

(2) השוה אסתר ב' י"ב: ובהגיע תור נערה ונערה לבוא אל המלך.

(3) ענין כזה נזכר גיטין ס"ה ע"ב כאשר חפצו הסנהדרים להודיע אם זה שלמה או אשמדי: אמרו ליה לבניהו: קא בעי לך מלכא לגביה? אמר להו: לא. שלחו להו למלכוותא: קאתי מלכא לגביכו? שלחו להו: אין, קאתי. שלחו להו: בדיקן בכרעיה. וכו'.

(4) הוא היה אבי מרדוניוס הנזכר VI 43 וחזון דריוש, ראה VII 2.

(5) היסטספס ודריוש היו גם כן אחימנידים. [ראה I 209. 210. אחרי מות קמביסס היה דריוש היורש הכי-קרוב, כי אביו היה כבר זקן מאד.

(6) המדינה פרסיס, היום פרסיסטן, עם הערים פסרגדי ופרספוליס.

והתיעצו. וכאשר היה על דריוש להביע את דעתו, אמר להם כדברים אלה: „חשבתי, כי רק אני לבדי יודע, כי המג מולך וכי סמרדיס בן כורש מת. וזאת היא הסבה אשר בגללה מהרתי לבוא הנה, למען הרוג את המג. ויען כי קרה אשר גם אתם יודעים ולא רק אני לבדי, עלינו, לדעת, למהר ולגשת אל המעשה מבלי דחות את הדבר. ואם לא, לא יהיה טוב.“ על זה השיב אוטניס: „בן היסספס, אתה בן איש-חיל, וכפי הנראה, אינך מראה עצמך נופל מאביך במאומה. אולם אל תהיה נמהר כל כך בהתקפה הזאת, כי אם נש אליה בשוב דעת יותר. כי נחוץ כי מספרנו יגדל וככה לגשת למעשה.“ על זה משיב דריוש: „האנשים אשר ישכם פה עמנו, אם תלכו בדרך זו, אשר מראה אוטניס, דעו כי נכון לכם מות גבל; כי יגלה אחד את הענין אל המג, להפיק מזה תועלת לנפשו. ועתה הכי מועיל היה בשבילכם לו הייתם מקבלים בעצמכם והייתם מוציאים את הדבר לפועל. אבל אחרי אשר גמרתם, אומר להודיע את הדבר לרבים וספרתם גם לי, אזי נוציא לפועל עוד היום, או, למען תדעו, כי אם יעבור היום הזה, לא יקדימני איש מכם להיות הבוגד, כי אני בעצמי אמסור את הדבר למג.“

72. על זה משיב אוטניס בראותו את התרגשותו של דריוש: „יען כי מכריח אתה אותנו להחיש מעשינו ואינך נותן לנו לדחות את הדבר, אם כן הראה לנו אתה איך נחדור לתוך ארמון המלך ואיך נשליח ידינו בהם. הלא ידוע גם לך, ואם לא ראית בעיניך הלא שמעת, כי שומרים עומדים בכל עבר; אם כן איך נחדור דרכם?“ ודריוש השיב כדברים אלה: „אוטניס, הריבה ענינים אין ביכלתנו לבאר במלים כי אם במעללים. ויש אחרים אשר יתכן לבארם במלים, אבל מפעל מפואר לא יצא על ידן. אתם יודעים, כי לא כבד הדבר לעבור על פני השומרים העומדים שם. ראשית בהיותנו כאלה⁽¹⁾, אין איש אשר לא יתן לנו לעבור, או מפני שהוא מכבד אותנו, או יען כי ירא הוא מפנינו מאיזה טעם שהוא. ושנית יש לי לעצמי תואנה מתאימה מאד לבוא לפניו, באמרי, כי אני בא זה עתה מפרס וברצוני להודיע למלך דבר מאת אבי. במקום הדרוש לאמר שקר, נאמר. הלא אנחנו שואפים לדבר אחד, בין אם נשתמש בדברי שקר או בדברי אמת. יש משקרים אז, כאשר הם רוצים בשקריהם לפתות, למען יפיקו תועלת ויש מדברים אמת, למען יפיקו תועלת מהאמת כי יאמינו בהם יותר. כמו כן, אף כי לא נעשה אותו הדבר, שואפים אנחנו לדבר אחד. אם לא תצא לנו כל תועלת, אזי אין הבדל אם איש האמת ישקר והשקרן ידבר אמת⁽²⁾. מי משומרי הפתח אשר יתן אותנו לעבור ברצון, לו נטיב

(1) מגדולי הפרסים.

(2) כל הדעה הזאת, שיותר להשתמש בשקר לתכלית רצויה, היא נגד תורת צוראסטור כפי

במשך הזמן, ומי אשר ינסה להתיצב בפנינו, עם זה נתחשב כעם שונאנו ואחרי־כן נחזור פנימה ונגש לעבודתנו".

73. על זה אמר גובריאס: "ידידים, מתי נמצא שעת־כורש טובה מזו לרכוש שנית את השלטון, או אם לא יעלה בדינו להחזירה לנו, למות? הלא אנחנו, אשר פרסים אנו, נכבשים מאת איש מדי, מג, וגם מחוסר אזנים. מי מכם אשר היה במעמד ההוא כאשר חלה קמביסס, זכר יזכור את אשר גזר על הפרסים לפני מותו, אם לא ינסו להחזיר את השלטון לידם. אז לא קבלנו את דבריו, רק אמרנו כי קמביסס מדבר מתוך מזימה רעה. אולם היום דעתי לעשות כדברי דריוש וכי לא נתפזר מהמועצה הזאת ללכת למקום אחר, כי אם נעלה ישר על המגי. כך דבר גובריאס וכולם הסכימו לדבריו.

74. בעת אשר נועצו אלה קרה במקרה הדבר הזה: שני המגים, אחרי אשר התייעצו ביניהם, החליטו לרכוש להם את פריכסספס לאוהב, יען כי נבלה נעשתה לו מאת קמביסס, בזה אשר הרג את בנו ביורו בו בקשתו¹, ויען כי רק הוא ידע דבר מות סמרדיס בן כורש, אשר הרגהו בעצם ידו, וגם יען כי נכבד הוא מאד בעיני הפרסים. מטעמים אלה קראוהו והשתדלו לרכוש אותו לאוהב ואחרי אשר השביעוהו שבועות אמונים כי הדבר ישאר כמוס עמו ולא יגלה לכל אדם, איך הפרסים מרומים על ידם, והבטיחו לגמול לו כפלי כפלים, ואחרי אשר הבטיח פריכסספס כי יעשה כמו שפתוהו המגים, הציעו לפניו דבר שני, כי הם יאספו את כל הפרסים לפני בית המלכות, והוא במצותם יעלה על מגדל ויוריע כי עליהם מושל סמרדיס בן כורש ולא איש אחר. את כל זה שמו עליו, יען ידעו כי לפי דעתם יש לפרסים אמון גדול מאד בו וגם הביע דעתו פעמים רבות כי בן כורש, סמרדיס, עודנו בחיים וכחש כי הוא הרג אותו. 75. וכאשר גלה פריכסספס את דעתו, כי מוכן הוא לעשות גם זאת,

אספו המגים את הפרסים ואותו העלו על המגדל וצוהו לדבר. אולם הוא בכונה לא שם לבו לאשר בקשו הם ממנו והתחיל מאַחֲמִינָס וספר את תולדות אבותיו של כורש ובסוף כאשר הגיע. אליו, ספר את כל הטובות אשר עשה כורש לפרסים. ואחרי עברו על כל אלה, גלה את האמת ואמר, כי אמנם כחש בתחלה בה, יען כי ראה סכנה לנפשו לספר את אשר קרה, אבל ברגע זה הכרח פנימי מכריח אותו לאמרה, וספר אפוא, איך בהיותו נאלץ מאת קמביסס הרג בידו את בן כורש, את סמרדיס, והמגים מושלים עתה. הוא קלל מאד את הפרסים,

שהירודוטוס בעצמו מתאר אותה [138, ונגד דברי דריוש בכתובת בהיסטן, שבה הוא מתפאר כי נלחם בשקר שהיה במג. כל הנאום הזה ששם הירודוטוס בפי דריוש היא לפי השקפת היוונים, ביחוד הסופיסטים, והשקפה הזאת נעשתה אחר כך לסיסמא של הישועיים.

אם לא יחזירו אליהם את השלטון ולא ינקמו במגים. אחרי כן השליך עצמו מעל המגדל וראשו למטה. פריכסספס אפוא, אשר היה כל ימי חייו איש נכבד, מת ככה.

76. שבעת הפרסים האלה, אחרי אשר גמרו ביניהם לתקוף מיד את המגים ולא לדחות את הדבר, התפללו אל האלים ושמו לדרך פעמיהם מבלי לדעת את אשר קרה לפריכסספס. אולם בהיותם באמצע הדרך שמעו את הדבר אשר קרה עם פריכסספס. מיד סרו מן הדרך ונועצו שנית ביניהם. אוטניס ואנשיו האיצו לדחות את הענין ולא לתקוף בשעת תסיסת הענינים, אבל דריוש ואנשיו צוו להוציא לפועל מיד את אשר גמרו ביניהם ולא לדחות. עוד הם חולקים בדבר והנה נראו שבעה זוגות איות. הרודפות אחרי שני זוגות נצים ומורטות וטורפות אותם. בראות השבעה את אלה הסכימו כלם לדעתו של דריוש והלכו אל ארמון המלך, מעורדים על ידי הצפרים.

77. כאשר הגיעו אל השערים קרה את אשר חזה דריוש מראש. כי השומרים, בהעריצם את האנשים שהם הראשונים בין הפרסים, ולא פללו כי מהם יצא דבר כזה, נתנו להם לעבור – כאלו הם תחת ההשגחה העליונה – מבלי לשאול אותם מאומה. אבל כאשר עברו גם אל תוך החצר, פגשו בסריסים, המכניסים את הידיעות, ואלה שאלו אותם מה הם רוצים בבואם, ובעת אשר שאלו אותם אימו על שומרי השער. על כי נתנו להם לעבור ועצרו בשבעה אשר אמרו לחדור הלאה. אבל אלה עודדו איש את רעהו, הוציאו את פגיוניהם ודקרו שם את אלה אשר אמרו לעצור בעדם. אחרי כן רצו ומתרו אל אולם הגברים. 78. באותה שעה היו שני המגים בפנים והתיעצו על המעשה שנעשה

מאת פריכסספס. כראותם את הסריסים מבוהלים וצועקים, רצו בחזרה פנימה, וכאשר הרגישו מהנעשה, שמו פניהם לעמוד על נפשם, אחד מהם הספיק להוריד את קשתו והשני תפש את כידונו וככה נלחמו יחד. זה שלקח את הקשת לא הפיק מזה כל תועלת, כי האויבים היו קרובים אליו והתנפלו עליו, והשני הגן על נפשו בכידון ודקר את אֶסְפֵּתִינִיס בשוקו ואת אִינְטֶרְפֶּנְס בעינו. ולרגלי הפצע אבד אינטרפנס את עינו, אבל לא מת בזה. ככה פצע אחד משני המגים את אלה, והשני, יען כי הקשת לא הביאה לו כל תועלת, ברח אל החדר אשר היה על יד אולם הגברים ואמר לסגור את דלתותיו. אולם שנים מהשבעה חדרו יחד עמו, דריוש וגובריאס. בעת אשר גובריאס נאבק עם המג עמד דריוש על ידו ולא ידע מה לעשות, כי היה חושך ודאג פן יפגע בגובריאס. כראות גובריאס אותו עומד על ידו בטל, שאלהו מדוע אינו משתמש בידיו, וזה השיב: „חושש אני פן אפגע בכי“. יען גובריאס: „אם כן, דקור את החרב אם גם דרך שנינו“. דריוש שמע לו, שלף את הפגיון ובמקרה פגע במג.